

ELÄMÄNHALLINTA NUORTEN SYRJÄYTYMISEN VASTAVOIMANA

Millainen ohjaus tukee syrjäytymisvaarassa olevaa opiskelijaa ammatillisissa opinnoissa?

Opinnäytetyö

Tiina Kylväjä

Joulukuu 2012

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosiaali- ja terveysalan ylempi
korkeakoulututkinto

TAMPEREEN AMMATTIKORKEAKOULU

Tampere University of Applied Sciences

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosiaalialan ylempi ammattikorkeakoulututkinto

KYLVÄJÄ, TIINA:

Elämänhallinta nuorten syrjäytymisen vastavoimana

Millainen ohjaus tukee syrjäytymisvaarassa olevaa opiskelijaa ammatillisissa opinnoissa?

Opinnäytetyö 83 sivua, josta liitteitä 18 sivua.

Joulukuu 2012

Tässä opinnäytetyössä arvioitiin osallistavasti ja asiakaslähtöisesti Ankkuri-projektissa toteutetun ohjauksen onnistumista syrjäytymisen ehkäisyn näkökulmasta. Sastamalan koulutuskuntayhtymässä toimineessa Ankkuri-projektissa annetun ohjauksen tavoitteena oli tukea syrjäytymisvaarassa olevan opiskelijan opintojen etenemistä, elämänhallintaa ja työelämävalmiuksia.

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää miten Ankkuri-projektiin osallistuneet opiskelijat ja oppilaitosten keskeiset ohjaustyön toimijat kokivat syrjäytymisvaarassa olevan opiskelijan ohjauksen ja määritellä millainen ohjaus tukee opiskelijaa. Opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Aineiston keruussa ja analysoinnissa käytettiin sovellusta Bikva-arviointimallista. Bikva-menetelmän mukaisesti arviointi toteutettiin haastatteluketjuna ja haastatteluaineisto analysoitiin siirryttäessä haastatteluketjussa vaiheesta toiseen. Bikva-arviointiin osallistui neljästä ammatillisesta oppilaitoksesta yhteensä 30 syrjäytymisvaarassa olevaa opiskelijaa, 33 keskeistä ohjaustyön toimijaa sekä koulutuskuntayhtymän johtoryhmä ja hallitus.

Elämänhallinnan tukeminen koettiin ensisijaiseksi asiaksi opiskelijan ohjaamisessa, ja tuloksissa kuvataan opiskelijan elämänhallintaa tukevan ohjauksen kuusi ominaispiirrettä. Ohjausta kuvaavat seuraavat *kuusi tekijää*: 1. etsivää työtä oppilaitoksen sisällä, 2. jalkautuvaa matalan kynnyksen ohjausta, 3. nopeaa puuttumista ja varhaista tukemista, 4. ohjaamista opiskelu- ja työkykyisyyteen, 5. ohjausta yhteistyössä opiskelijan ja verkostojen kanssa ja 6. yksilöllisesti räätälöityä ohjausta. Oppilaitoksissa tulee olla tarjolla ohjausta, jotta syrjäytymisvaara ei muutu syrjäytymiseksi vaan opiskelijalla on mahdollisuus saada ohjauksesta tukea elämänhallintaansa.

Syrjäytymisen ehkäisyn näkökulman huomioiminen oppilaitoksissa tiedollisella, taidollisella ja asenteellisella tasolla sekä riittävä resursointi opiskelijan elämänhallintaa tukevaan ohjaukseen mahdollistaa syrjäytymisen ehkäisyn oppilaitoksissa.

Asiasanat: syrjäytyminen, syrjäytymisen ehkäisy, elämänhallinta, ohjaus, Bikva-arviointi

ABSTRACT

Tampere University of Applied Sciences

Master's Degree Programme in Social Services.

KYLVÄJÄ TIINA:

Life management as a counterbalance for marginalization of young people

What Kind of Counseling Gives the Best Support to the Students in Vocational School?

Master's thesis 83 pages, appendices 18 pages.

December 2012

This study aimed to implement client-centred, participative evaluation of counseling in the Ankkuri –project conducted in four vocational schools to support students in their study progress, life management and vocational skills. The objective of the study was to clarify how students and members of counseling staff experienced counseling students at risk of marginalization, and also what kind of counseling gives the best support to the students.

The data was collected from 30 students, 33 members of counseling staff, group of managers and the school board. The material was collected through interview chain by Bikva-method. The data were analyzed using qualitative content analysis, an adaptation of the Bikva-method.

Life management was experienced as the most important factor in counseling. The results revealed six particular features in counseling that support students' life management. The six features describing the counseling are: 1. outreach work inside the school, 2. implementing low-threshold counseling, 3. quick intervening and early care support, 4. counseling towards ability to study and work, 5. counseling in co-operation with the student and network and 6. individually tailor-made counseling. To prevent marginalization, resources are needed for counseling.

marginalization, life management, counseling

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	7
2 ANKKURI-PROJEKTI JA SYRJÄYTYMISTÄ EHKÄISEVÄ OHJAUS	10
2.1 Ankkuri-projektissa toteutettu ohjaus opinnäytetyön kohteena	10
2.1.1 Opinnäytetyö osana Ankkuri-projektin arviointiprosessia	11
2.1.2 Tutkimusasetelma ja tutkimuskysymykset	18
3 NUORTEN SYRJÄYTYMINEN JA SEN EHKÄISY	20
4 ELÄMÄNHALLINTA SYRJÄYTYMISEN VASTAVOIMANA	25
5 OHJAUKSEN KEINON KOHTI ELÄMÄNHALLINTAA	29
5.1 Ohjaus ja syrjäytymisen ehkäisy	29
5.2 Ohjaus ja opiskelijan elämänhallinta	31
6 TUTKIMUSPROSESSI	35
6.1 Bikva-arviointi menetelmänä	35
6.1.1 Opiskelijoiden haastattelujen toteutus ja analysointi	37
6.1.2 Ohjaustoimijoiden haastattelujen toteutus ja analysointi	39
6.1.3 Johtoryhmän ja hallituksen arviointikeskustelun toteutus	42
6.2 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	43
7 TULOKSET	45
7.1 Opiskelijoiden ja ohjaustyön toimijoiden kokemuksia Ankkuri-projektin ohjauksesta ja sen merkityksestä	45
7.2 Syrjäytymistä ehkäisevän ohjauksen ominaispiirteitä	52
7.3 Tuloksien peilaaminen aikaisempaan tutkimukseen ja jatkotutkimusaiheita	55
8 JOHTOPÄÄTÖKSET	58
LÄHTEET	62
LIITTEET	67
Liite 1 Bikva-arvioinnin ensimmäisen vaiheen kysymykset	67
Liite 2. Kutsu oppilaitosten keskeisille ohjaustoimijoille Bikva-arvioinnin toisen vaiheen haastatteluun.	68

Liite 3. Kirjallinen haastattelurunko toisen vaiheen arviointikeskusteluun	70
Liite 4. Ohjaustyön toimijoiden haastatteluaineiston analysoinnissa käytetyt teemat ja niiden keskeiset asiat.....	77
Liite 5 Kutsu Sastamalan koulutuskuntayhtymän johtoryhmälle Bikva-arvioinnin toisen vaiheen arviointikeskusteluun.....	78
Liite 6 Kutsu Sastamalan koulutuskuntayhtymän hallitukselle Bikva-arvioinnin neljännen vaiheen arviointitilaisuuteen.	79
Liite 7 Bikva-arvioinnin kolmannen vaiheen arviointikeskusteluun liittyvät keskeisimmät sitaatit opiskelijoiden ja ohjaustoimijoiden haastatteluista sekä arviointikysymykset.	80

LYHENTEET JA TERMIT

ESR	Euroopan sosiaalirahasto
SASKY	Sastamalan koulutuskuntayhtymä

---

1 JOHDANTO

Osaa ihmisistä uhkaa pysyvä syrjäytyminen. Syrjäytymiseen liittyy inhimillistä kärsimystä, eriarvoisuutta ja terveyseroja. Syrjäytymisen ja köyhyyden ehkäiseminen edellyttää useiden eri hallinnonalojen toimia ja yhteistyötä. Elämän muutosvaiheissa, kuten koulun tai opiskelun, työsuhteen tai parisuhteen päättyessä ihmiset ovat erityisen alttiita syrjäytymiselle. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2012.) Suomessa on eri laskelmien mukaan syrjäytyneitä tai syrjäytymisvaarassa olevia 15 000-100 000. Tarkemman lukumäärän saaminen on haasteellista, koska ei ole olemassa selkeitä ja pysyviä perusteluja syrjäytymisen määrittämisen ja laskemisen perusteeksi. Syrjäytymisprosessin pitkä kesto ja prosessin syiden moninaisuus sekä yksilöllisyys ovat määrittämisen ja laskemisen haasteellisuuden taustasyitä. Yhtä mieltä ollaan siitä, että syrjäytymisen ennaltaehkäisyyn tulee satsata. Ennaltaehkäisyyn voimakkaasti panostamalla säästetään korvaavissa toimenpiteissä. (Puska 2012.)

Koulutuksellinen syrjäytyminen on erittäin ajankohtainen aihe, sillä opinnäytetyötä tehdessäni syksyllä 2012 Jyrki Kataisen hallitus on ottanut syrjäytymisen ehkäisyn haasteen työstettäväkseen ja luvannut toteuttaa nuorten yhteiskuntatakuun ja siihen liittyvän koulutustakuun. Takuut turvaavat jokaiselle alle 25-vuotiaalle nuorelle ja alle 30-vuotiaalle vastavalmistuneelle mahdollisuuden työ-, harjoittelu-, opiskelu-, työpaja- tai kuntoutuspaikkaan. (TEM raportteja 2012)

Syrjäytymisen ehkäisy ja yhteiskuntatakuun toteutuminen edellyttävät yhteiskunnan toimijoilta ja palveluverkostoilta toimintatapojen tarkastelua ja kehittämistä. Asiakkaan näkökulma tulee huomioida. Takuun tullessa voimaan, tukea tarvitsevia nuoria tulee ammatillisiin oppilaitoksiin kenties entistä enemmän. Takuu ei kuitenkaan takaa opiskelijoille tukea opiskelusta selviytymiseen. Laadukkaan opetuksen lisäksi oppilaitosten tulee kehittää tukimuotoja, jotta opiskelija ei syrjäytyisi opinnoista vaan valmistuisi ammattiin.

Ammatillisen koulutuksen perustehtävä on kouluttaa opiskelijoita ammattilaiseksi työelämään. Jotta koulutuksellisessa syrjäytymisvaarassa olevat opiskelijat eivät keskeyttäisi opintojaan, tarvitaan opiskelijan tueksi opiskelijan elämänhallintaa tukevaa ohjausta. Oppilaitoksilla täytyy olla resursseja toteuttaa ohjausta, mutta myös tietoa, taitoa ja ymmärrystä siitä, millainen ohjaus tukee syrjäytymisvaarassa olevaa opiskelijaa.

Syrjäytymiseen johtavista taustatekijöistä on olemassa tutkittua tietoa. Oppilaitoksissa ja muualla yhteiskunnassa toteutettuja syrjäytymisen ehkäisyprojekteja on arvioitu monesta näkökulmasta. En ole kuitenkaan löytänyt Suomessa toteutettua tutkimusta, joka käsittelee koulutuksellisesta syrjäytymistä ja sen ehkäisemistä opiskelijan elämänhallintaa tukevan ohjauksen keinoin.

Jotta koulutustakuusta hyötyvät juuri syrjäytymisvaarassa olevat tai jo syrjäytyneet nuoret, tarvitaan syvällistä ymmärrystä siitä, keitä kohderyhmään kuuluvat nuoret ovat ja kuka heidät sellaiseksi määrittelee. Tarvitaan tiedonkeruun tapoja, jotka tavoittavat kohderyhmän omia kokemuksia. Nykytutkijat ovat ilmaisseet tilanteen ristiriitaisuuden toteamalla, että nuorten tilanne on noussut keskustelun keskiöön, mutta nuorten monitulkintainen arkielämä jää poliittisen tiedon ulottumattomille. (Myllyniemi, Suurpää & Hoikkala 2012 ; Palola, Hannikainen-Ingman & Karjalainen 2012, 311.) Tässä opinnäytetyössä kuullaan syrjäytymisvaarassa olevien nuorten kokemuksia ohjauksesta.

Opinnäytetyössä tutkitaan Ankkuri-projektissa toteutettua ohjausta. Tavoitteena on löytää vastauksia siihen, millainen ohjaus voisi toimia oppilaitoksissa ohjaustyön työkaluna opiskelijan elämänhallinnan tukemisessa. Opiskelijoiden elämänhallinnan tukeminen määritellään tässä työssä vastavoimaksi koulutukselliselle syrjäytymiselle.

Opinnäytetyö on toteutettu käyttäen asiakaslähtöistä ja osallistavaa Bikva-arviointia. Bikva-arviointiin osallistui Ankkuri-projektissa ohjausta saaneita opiskelijoita, oppilaitosten keskeisiä ohjaustyön toimijoita, koulutuskuntayhtymän johtoryhmä ja hallitus.

Ankkuri-projektin päättyttyä vuoden 2012 lopussa, toivon opinnäytetyön syventävän arviointiin osallistuvien oppilaitosten kehittämistyötä jatkossakin. Toivon myös sosiaalialan ammattitaidon ja teoreettisen aiheeseen liittyvän tiedon tulevan tunnetummaksi tämän opinnäytetyön kautta ammatillisten oppilaitosten ohjaustyön käytäntöjä kehitettäessä. Tämän opinnäytetyön tulokset toivottavasti tukevat myös muita nuorten palveluverkostoon kuuluvia tahoja omissa kehittämisprosesseissaan.

Tässä opinnäytetyössä tutkitaan, miten syrjäytymisvaarassa olevat nuoret ja heitä ohjanneet oppilaitosten ohjaustyön toimijat kokivat Ankkuri-projektissa toteutetun ohjauksen syrjäytymisen ehkäisyn näkökulmasta. Opinnäytetyössä keskitytään koulutukselliseen syrjäytymiseen ja avataan sekä syrjäytymiseen että elämänhallintaan liittyvää käsitteistöä ohjauksen näkökulmasta. Tuloksissa kuvataan Ankkuri-projektin ohjaukseen liittyviä merkityksiä ja määritellään, millaista syrjäytymisvaarassa olevan opiskelijan ohjauksen tulisi olla.

2 ANKKURI-PROJEKTI JA SYRJÄYTYMISTÄ EHKÄISEVÄ OHJAUS

2.1 Ankkuri-projektissa toteutettu ohjaus opinnäytetyön kohteena

Tämän opinnäytetyön kohteena on Sastamalan koulutuskuntayhtymässä vuosina 2008–2012 toimivassa Ankkuri-projektissa toteutettu syrjäytymisvaarassa olevien opiskelijoiden ohjaus. Ankkuri-projektia rahoittavat Euroopan sosiaalirahasto, Pirkanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus ja Sastamalan koulutuskuntayhtymä. Projektin tavoitteena on ammatillisessa oppilaitoksessa tukea syrjäytymisvaarassa olevia opiskelijoita ohjauksen keinoin valmistumaan ammattiin.

Ankkuri-projektissa opiskelijan ohjausta on toteutettu Sastamalan koulutuskuntayhtymän neljässä eri ammatillisessa oppilaitoksessa neljän projektiohjaajan voimin. Ohjaus on toteutettu tiiviissä yhteistyössä oppilaitosten keskeisten ohjaustyön toimijoiden ja opiskelijahuoltotyöryhmän kanssa. Ankkuri-projektin toteuttama ohjaus on tullut opiskelijan tukitoimeksi silloin, kun opiskelijahuoltotyöryhmässä on päätetty, että opiskelija tarvitsee lisätukea ja ohjausta. Ankkuriohjausta on annettu myös ennaltaehkäisevästi, silloin kun opiskelijalla itsellään tai oppilaitoksen henkilöstöllä on herännyt huoli opintojen etenemisestä, elämän hallinnasta tai työelämävalmiuksista.

Opinnäytetyössä tutkin projektissa toteutetun ohjauksen merkitystä sekä opiskelijoiden että oppilaitosten ohjaustyön toimijoiden kokemina. Projektissa ohjausta saaneiden opiskelijoiden sekä oppilaitosten keskeisten ohjaustyön toimijoiden antamien merkitysten, projektin kehittämistyön tulosten ja aiheeseen liittyvän sosiaalialan teorian tiedon yhteen nitovalla tutkimusprosessilla etsin vastausta siihen, millaista syrjäytymisvaarassa olevan opiskelijan ohjaus on ollut ja millaista hyvän ohjauksen tulisi olla.

2.1.1 Opinnäytetyö osana Ankkuri-projektin arviointiprosessia

Opinnäytetyö on laadulliseen tutkimus-strategiaan perustuva arvioiva tutkimus. Tutkimukseni muodostuu Bikva-arviointimallin kolmen haastatteluvaiheen ja siihen liittyvän aineiston analysoinnin keinoin prosessiksi, johon yhdistyy valitsemani teoreettinen viitekehys.

Olen kerännyt aineiston haastatteluin asiakaslähtöisellä ja osallistavalla, Hanne Krogstrupin (2004) kehittämällä Bikva-menetelmällä. Ensimmäisen vaiheen Bikva-haastatteluihin osallistui 30 Ankkuri-hankkeessa ohjausta saanutta opiskelijaa neljästä eri oppilaitoksesta. Valintani käyttää opinnäytetyössäni Bikva-menetelmää antaa suunnan myös tutkimukseni tarkoitukselle. Bikva-mallia toteutettaessa käynnistyy siihen osallistuville tahoille alhaalta ylöspäin osallistava oppimisprosessi. (Krogstrup 2004, 7–9.) Opinnäytetyöni tarkoitus on käynnistää tämä prosessi. Atjosen (2007) mukaan osallistavalla arvioinnilla saadaan kerättyä eri ryhmien ja tahojen erilaisia näkemyksiä ja prosessin myötä voidaan sovittaa niitä yhteen keskustelemalla ja neuvottelemalla. Osallistavassa arvioinnissa ei tavoitella yhden totuuden löytämistä vaan erilaisista mielipiteistä ja näkökulmista koostuvaa mahdollisimman kokonaisvaltaista ymmärrystä asiosta (Atjonen 2007, 109–110).

Bikva-haastattelujen toiseen vaiheeseen osallistui yhteensä 33 keskeistä ohjaustyön toimijaa neljästä ammatillisesta oppilaitoksesta. Viimeiseen Bikva-arvioinnin vaiheeseen osallistuivat Sastamalan koulutuskuntayhtymän johtoryhmän seitsemän jäsentä ja hallituksen kahdeksan jäsentä. Jotta projektin päätyttyä syrjäytymisvaarassa olevien opiskelijoiden tukeminen ohjauksen keinoin ei lopahtaisi, Bikva-arviointiprosessi lisää eri tahojen tietoisuutta ja antaa mahdollisuuksia vaikuttaa syrjäytymistä ehkäisevän ohjauksen jatkuvuuteen.

Ankkuri-projektin loppuarviointi kokonaisprosessina ja opinnäytetyönäni tekemä arviointitutkimus ovat osittain päällekkäisiä prosesseja. Olen osallistunut molempien tekemiseen ja molemmat ovat palvelleet toinen toisiaan. Taulukossa 1 kuvaan Ankkuri-projektin loppuarvioinnin, opinnäytetyön ja Bikva-arvioinnin tavoitteita ja niiden suhdetta toisiinsa.

TAULUKKO 1 Ankkuri-projektin loppuarvioinnin, opinnäytetyön ja Bikva-arvioinnin tavoitteet ja suhde toisiinsa

<p>Ankkuri-projektin loppuarviointi:</p> <p>Koko projektin kestoajan kestävä arviointiprosessi, jota toteuttaa Ankkuritiimi. Tämä opinnäytetyö on osa Ankkuri-projektin loppuarviointia.</p>	<p>Tavoite:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Arvioinnin kautta hankitaan tietoa siitä, miten projektin tavoitteet toteutuvat ja siitä, millaista muutosta Saskyn ohjaustyöhön tarvitaan syrjäytymisen ehkäisyn näkökulmasta. - Arvioinnin kautta hankitaan tietoa siitä, mitä projektista jää ohjaustyöhön elämään projektin jälkeen. Arvioinnin kautta etsitään vastausta siihen, millaiset resurssit ohjaustyöhön tarvitaan projektin päättyttyä ja millaisia resursseja koulutuksen järjestäjä tarjoaa käytettäväksi. - Arvioinnin odotetaan olevan hyödyksi, kun kuvataan tarvetta ja keinoja ohjaustyön kehittämiseen syrjäytymisen ehkäisyn näkökulmasta koulutuskuntayhtymässä.
<p>Opinnäytetyö:</p>	<p>Tavoite:</p>

<p>Arvioiva tutkimus, joka rajautuu tutkimaan ohjausta syrjäytymisen ehkäisyn näkökulmasta.</p>	<p>Opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa käsitys siitä, millaista syrjäytymisvaarassa olevan opiskelijan ohjaus on Ankkuri-projektissa ollut ja luoda kuva siitä millaista ohjauksen tulisi olla syrjäytymisen ehkäisyn näkökulmasta.</p>
<p>Bikva-arviointi:</p> <p>Menetelmä, jota on käytetty sekä Ankkuri-projektin arvioinnissa että tässä opinnäytetyössä.</p>	<p>Tavoite:</p> <p>Bikva-prosessi osallistaa eri tahot keskustelemaan ohjaukseen ja tukeen liittyvistä asioista. Bikva-arviointi tapahtuu ”alhaalta ylöspäin” eli opiskelijan ääni tulee kuuluviin aina päättäjätasolle asti. Bikva-prosessiin osallistumalla voidaan vaikuttaa oppilaitoksien syrjäytymistä ehkäisevän ohjauksen laatuun ja jatkuvuuteen.</p> <p>Bikva-arviointi toteutetaan haastatteluketjuna ja menetelmä toimii opinnäytetyön aineiston keruun ja analysoinnin välineenä.</p>

Ankkuri-projektissa haluttiin arvioinnin keinoin ennakoida projektin loppumista ja arvioinnin tulosten opastamana toteuttaa ohjausta ammatillisissa oppilaitoksissa myös projektin päättymisen jälkeen. Kehittämisen tahtotila tai normit eivät synny arvioinnista, vaan Korkeakoski (2008) näkee arvioinnilla erilaisia rooleja, kuten esimerkiksi totuuden puhujan tai ennakoijan roolit. Arvioinnin keskeisin rooli on toimiminen kehittämisen apuvälineenä ja sen vaikuttavuus muodostuu tietoperustaiseen päätöksentekoon vaikuttamisesta. (Korkeakoski 2008, 76.) Opinnäytetyöhön liittyvän arviointiprosessin myötä mahdollisuudet tehdä vaikututtamistyötä syrjäytymistä ehkäisevän ohjauksen laadun ja

määrän lisäämiseksi ovat parantuneet. Laajasti opiskelijoita ja henkilökuntaa osallistava ja teoreettisesti perusteltu arviointiprosessi on tehnyt näkyväksi syrjäytymistä ehkäisevän työn merkitystä ja luonnetta.

Järjestelmällisen ja yhteisöllisen arvioinnin arvo kehittämistyössä on arviointitiedon tuominen yhteiseen keskusteluun. Huolellinen arviointiprosessin dokumentoiminen auttaa kuvaamaan luotettavasti ja kokonaisvaltaisesti todellisuutta, jota arvioidaan (Kauppi 2005, 130).

Arviointitutkimuksen ja muun tutkimuksen ero on siinä, että arviointi pitää sisällään ajatuksen arvon määrittelemisestä, kun taas perinteisen tutkimuksen katsotaan selittävän, ymmärtävän tai kuvailevan ilmiöitä (Robson 2001, 135). Arviointia tehtäessä tulee miettiä, miksi tehdään, kuka tekee ja kenelle, mitä menetelmiä käytetään ja miten saatu arviointitieto hyödynnetään. Arviointisuunnitelman tulee sisältää ainakin seuraavat seikat: arviointikysymykset, arvioinnin tarkoitus, mihin teoriaan arviointi perustuu, mitä menetelmää käytetään ja miten aineisto hankitaan. (Robson 2001, 123–124; Virtanen 2007, 22–24; Oph arviointikäytännöt 2012.)

Virtanen kuvaa arviointiprosessia useimmiten seitsemän osaa sisältäväksi toimintojen sarjaksi. Virtanen (2007, 143) nimeää loogisesti toisiinsa liittyvät arviointiprosessin osat seuraavasti: 1) tarpeen kartoitus, 2) tehtävän muotoilu, 3) käsitteiden valinta ja kriteerien rakentaminen, 4) suunnittelu ja käynnistys, 5) aineistojen keräys ja analysointi, 6) tulosten, johtopäätösten ja kehittämissuositusten raportointi ja 7) arviointitiedon hyödyntäminen. Ankkuri-projektin arviointiprosessin kulkua kuvaan taulukossa 2 Virtasen jaottelua hyödyntäen.

TAULUKKO 2. Ankkuri-projektin arviointiprosessin kulku

1. tarpeen kartoitus	Ankkuri-projektin arvioinnin tarve kartoitettiin projektitiimin ja ohjausryhmän keskuudessa. Tämän opinnäytetyön aiheen ajankohtaisuus ja tarpeellisuus määriteltiin tutkimussuunnitelman laatimisen ja esittämisen yhteydessä. Aiheista tehtyihin tutkimuksiin tutustuminen osoitti, että vastaavanlaisia arviointitutkimuksia ei löytynyt.
2. tehtävän muotoilu	<p>Ankkuri-projektin arviointitehtävää muotoiltiin SUUNTA-työkalun avulla ja tarkennettiin projektin arviointisuunnitelman laatimisen ja päivitysten yhteydessä. Arviointisuunnitelman pohjaksi tehtiin SUUNTA-työkalua hyödyntäen arvioinnin tavoitteet.</p> <p>(Tekry toiminta-arviointi & Järjestöarviointi, 2012.)</p> <p>Arviointitutkimuksen aihe valittiin opinnäytetyöntekijän oman kiinnostuksen ja projektiin liittyvän kehittämistarpeen perusteella. Tutkimuskysymykset muotoiltiin tutkimussuunnitelmaa tehtäessä, esittäessä ja päivitettäessä.</p>
3. käsitteiden valinta ja kriteerien rakentaminen	Opinnäytetyön keskeiset käsitteet valittiin aiheen rajautuessa käsittelemään syrjäytymistä ehkäisevää ohjausta. Keskeiset käsitteet ovat syrjäytyminen, elämänhallinta, ohjaus ja Bikva-arviointi. Arviointikriteerit rakennettiin arviointisuunnitel-

	massa.
4. suunnittelu ja käynnistys	Tutkimussuunnitelma sisälsi arviointi- ja opinnäytetyönprosessin tarkan aikataulu- ja sisältösuunnitelman.
5. aineistojen keräys ja analysointi	Aineisto kerättiin Bikva-menetelmällä Bikva-ohjeen mukaisesti. Aineiston laadullista sisällön analysointia ohjasi Bikva-prosessin ohjeistuksen eri vaiheet sekä tutkimuksessa käytetty teoreettinen tieto, jonka kautta tutkimusaineistoa jaoteltiin, järjesteltiin ja teemoitettiin. Aineiston analysoinnin apuvälineenä käytettiin Mindmap-tekniikkaa sekä aineistosta toistuvien, poikkeavien ja erottuvien asioiden yliviiwaamista.
6. tulosten, johtopäätösten ja kehittämissuositusten raportointi	Raportointia ja tiedottamista tapahtui jo Bikva-prosessin aikana keskeisiä tuloksia esittäessä Sastamalan koulutuskuntayhtymän johdolle ja hallitukselle. Tuloksia ja johtopäätöksiä raportoidaan pääsääntöisesti tämän opinnäytetyön ja sen esittämisen yhteydessä eri tahoille. Ankkuri-projektin loppuraportissa raportoidaan myös tämän arviointitutkimuksen tuloksista.
7. arviointitiedon hyödyntäminen	Arviointitietoa hyödynnetään oppimisprosessissa koko arvioinnin ajan, ja sen tuloksilla voidaan vaikuttaa päätöksiin, joita koulutuskuntayhtymässä tehdään syrjäytymisvaarassa olevien opiskelijoiden oh-

	jaamisesta. Arviointiprosessi toimii esimerkkinä projekteille, jotka haluavat oppia osallistavaa ja asiakaslähtöistä arviointia. Sosiaalialan tieto lisääntyy opinnäytetyön kautta.
--	---

Ankkuri-projektilta puuttui vielä syksyllä 2011 arviointisuunnitelma, eikä Sastamalan koulutuskuntayhtymän projektiohjeessa ole konkreettista neuvoa suunnitelmallisesti toteutetusta arvioinnista. Halusin, että projektin arvioinnilla saavutettaisiin systemaattisesti toteutettu, osallistava ja oppimiseen tähtäävä arviointiprosessi, jonka tulokset tulisivat myös johdon tietoisuuteen.

Olen työskennellyt vuodesta 2009 alkaen Ankkuri-tiimissä syrjäytymisvaarassa olevien opiskelijoiden ohjaajana ja ohjausmallin kehittäjänä. Bikva-arviointiprosessi on mielestäni nostanut ohjausmallin luomisen ja testaamisen uudelle tasolle, juurruttamisen ja tulosten hyödyntämisen tasolle. Tämä arviointiprosessi onnistumisineen ja epäonnistumisineen voisi jatkossa toimia oppimisen kohteena muissa kehittämisprojekteissa.

2.1.2 Tutkimusasetelma ja tutkimuskysymykset

Tutkimusaiheen valinnan taustalla on ollut tarve toteuttaa Ankkuri-projektin loppuarviointi ja sen kautta saada aikaan muutosta kohti sellaisia ohjauskäytäntöjä, jotka tukevat mahdollisimman hyvin syrjäytymisvaarassa olevaa opiskelijaa. Opinnäytetyön tarkoitus on etsiä vastausta siihen, millaista ohjausta ammatillisessa oppilaitoksessa tulisi syrjäytymisen ehkäisyn näkökulmasta toteuttaa.

Arviointitutkimuksen onnistumisen kannalta oleellista on valita tutkimuksen tarkoitukseen soveltuvin teoriapohja ja lähestymistapa. Käytännössä hankitun tiedon perusteella toimintojen ja organisaatioiden kehittäminen toimii arvioinnin lähtökohtana. Arviointiasetelma sisältää usein siihen liittyvien eri ryhmien kiinnostuksen kohteiden, motiivien ja odotuksien kirjon. (Laitinen 2008, 46.) Tämän opinnäytetyön keskeiset teoreettiset käsitteet ovat syrjäytyminen, elämänhallinta, ohjaus ja Bikva-menetelmä.

Sastamalan koulutuskuntayhtymässä toteutettava syrjäytymistä ehkäisevä Ankkuri-projekti on se konteksti, jossa käsittelen ohjaustyötä syrjäytymisen ehkäisyn näkökulmasta. Asiakaslähtöisyys on aineiston keruuseen ja analysointiin liittyvä teoreettinen tulokulma aiheeseen, koska arvioivalla tutkimuksella tavoitellen palvelujen (=ohjaustyön) merkityksen ymmärtämisen lisääntymistä ja palvelun laadun paranemista. Bikva-arviointi kuuluu responsiivisten arviointimenetelmien joukkoon, joten Bikva-arviointimenetelmä toimii tutkimusprosessissani asiakaslähtöisyyden työkaluna.

Opinnäytetyön tutkimuskysymykset:

1. Millainen merkitys Ankkuri-projektin ohjauksella on ollut eri toimijoiden mielestä syrjäytymisvaarassa olevan opiskelijan opintojen etenemiseen, elämänhallintaan tai työelämävalmiuksiin?

2. Millainen ohjaus tukee syrjäytymisvaarassa olevaa opiskelijaa suoritettun arvioinnin perusteella?

3 NUORTEN SYRJÄYTYMINEN JA SEN EHKÄISY

Syrjäytymisen käsitteellä viitataan kielenkäytössämme erilaisiin hyvinvoinnin ongelmiin ja sosiaalisista yhteisöistä karsiutumisen muotoihin (Lämsä 2009, 28). Ruotsalaisesta työmarkkinatutkimuksesta omaksuttiin 1970-luvulla ilmaisu syrjäytyminen osaksi suomalaista sosiaalipoliittista käsitteistöä. Ruotsinkielinen termi ”utslagning” suomennettiin uloslyönniksi ennen termiä syrjäytyminen ja sillä tarkoitettiin työmarkkinoilta putoamista. (Helne & Karisto 1992, 517.) Englannin kielen termissä ”social exclusion” korostuu syrjäytymisen sosiaalinen puoli. Raunio (2006) korostaakin, että on tärkeää miettiä syrjäytymisessä sitä, mistä syrjäydytään ja mihin ollaan osallisena, kun ei olla syrjäydytty. Sosiaalinen integraatio ja sosiaalinen osallisuus ovat syrjäytymisen vastakohtia. Syrjäytymiseen liittyy yksilön ja yhteiskunnan välinen vuorovaikutussuhde, joten ilmiötä pitää tarkastella suhteessa molempiin. (Raunio 2006, 10–11.)

Helne (2002) korostaa, että syrjäytymistä pohdittaessa tulee huomioida, millainen suhde yhteiskunnalla on syrjäytyneisiin ja millainen suhde syrjäytyneillä on muuhun yhteiskuntaan. Marginalisaation ja eksklusion käsitteet liittyvät olennaisesti syrjäytymisen kuvaamiseen. Tärkeää on erottaa, onko yksilö syrjäytynyt yhteiskunnasta (marginalisaatio) vai onko hänet suljettu ulos yhteiskunnasta (eksklusio). (Helne 2002, 170–172.) Syrjäytyminen voi olla eri-asteista, se voi olla väliaikaista, ja siitä muodostuu helposti kierre, joka toistuu uudelleen. Pysyvästi yhteiskunnan ulkopuolelle jääneiden yksilöiden huono-osaisuuskin on luonteeltaan pysyvää. Käsitteitä sosiaalinen syrjäytyminen ja marginalisaatio käytetään usein synonyymeina. (Helne & Karisto 1992, 61-62.)

Syrjäytymiskeskustelu on aina sidoksissa siihen aikaan mitä eletään. Syrjäytyneet ovat aikansa tuottamia, mutta heillä ei ole paikkaa ajassaan. Syrjäytymiskeskusteluissa voidaan syrjäytyneiksi nimetä useita ihmisryhmiä, jotka eivät sinällään liity toisiinsa kuten esimerkiksi rikolliset, velkaloukkuun joutuneet, maahanmuuttajat, päihteiden väärinkäyttäjät tai nuoret, joilla on useita kesken jääneitä koulutuksia. Käsitteet syrjäytyminen

ja syrjäytynyt ovat suhteellisia. (Helne 2002, 74–75, 85.) Raunio (2000) pohtii sosiaalityön tavoitetta palauttaa syrjäytymisvaarassa olevat tai syrjäytyneet takaisin yhteiskuntaan. Ei ole olemassa konkreettista vastausta siitä miten ja mihin syrjäytynyt tulee palauttaa, mikä on se yhteys tai yhtenäisyys, jonka piiriin hänen tulee palata, onko sellaista olemassakaan? (Raunio 2000, 14.) Helne vastaa osuvasti yhteiskunnan yhtenäisyyden olevan vain ideaalityyppinen konstruktio (Helne 2002, 122, 127).

Yksittäiset ja lyhytaikaiset ongelmat tai kriisit harvoin johtavat syrjäytymiseen ja vakaviin elämän hallinnan haasteisiin. Syrjäytymisen prosessinomaisuus ja ongelmien kasaantuminen pitkällä aikavälillä synnyttävät syrjäytymistä. Konkreettiset yksilötason ongelmat kuten koulumotivaation puute, vaikeudet nuoren itsenäistymisprosessissa tai toimeentulo-ongelmat on selkeintä nimetä yksittäin sen sijaan, että käyttäisi niistä yleisesti käsitettä syrjäytyminen. (Kuorelahti & Viitanen 1999, 5.)

Koulutus kaikilla asteilla on juuri se osa yhteiskuntaa, jossa nuori viettää suurimman osan ajastaan, jotta saisi tulevaisuudessa mahdollisuuden työllistyä ja olla aktiivinen osa yhteiskuntaa. Mielestäni syrjäytymisen ehkäisyn vastuuta ei voi, eikä kannata siirtää toisille tai yleisesti yhteiskunnalle, vaan jokainen nuorten kanssa työskentelevä voi löytää roolinsa tässä tärkeässä yhteiskunnallisessa tehtävässä. Helne (2002) kuvaa mielestäni asiaa osuvasti alla olevassa lainauksessa.

”Tätäkin tärkeämpää on tarkastella, mikä suhde yhteiskunnalla ja sen instituutioilla on syrjäytyneisiin, miten ne representoivat syrjäytymisen, miten se kohdataan ja miten sitä hoidetaan (Helne 2002, 9).”

Syrjäytyminen jaetaan eri tekijöiden mukaan erilaisiin syrjäytymisen muotoihin, kuten esimerkiksi koulutukselliseen, työmarkkinalliseen, sosiaaliseen, normatiiviseen ja valtakäytölliseen syrjäytymiseen. Tässä opinnäytetyössä keskityn nuorten koulutukselliseen syrjäytymiseen. Koulutuksellisella syrjäytymisellä tarkoitetaan puutteellista valmiutta ja osaamista, josta seuraa rajoitteita koulutusuralla ja työmarkkinamahdollisuuden

kapenemista. Syrjäytymisessä on yksilön elämänhallinnan haasteiden lisäksi kyse yksilön ja yhteisön välisten siteiden heikkoudesta, mistä seuraa se, että täytyy tarkastella kriittisesti myös yhteisöä. Yhteiskunnan ja yhteisöjen keskeinen kysymys onkin, miten ohjata lapsia ja nuoria ponnistelemaan päämäärätietoiseen myönteiseen tulevaisuuden orientaatioon, suunnitteluun ja toteutukseen. (Lehtonen 2008, 18.)

Tutkimusaiheeseeni liittyvää kirjallisuutta lukiessani tuli leimallisesti esiin, että syrjäytyminen on käsitteenä valtavan suuri ja vaikeasti hallittava. Käsitteen laajuuden ja tutkimusaiheen vuoksi tässä tutkimuksessa syrjäytymistä ja sen ehkäisyä käsitellään koulutuksen näkökulmasta.

Kun puhutaan nuorten syrjäytymisestä, sillä tarkoitetaan tavallisimmin syrjäytymisvaaraa. Nuoruutta pidetään usein ”syrjäytymisherkkänä” ikävaiheena. Syrjäytymisalttiutta selittää nuoruus elämänvaiheena ja siihen liittyvät monet muutokset. (Lämsä 1999, 56.) Nuoruus on ihmisen elämänkaarella tärkeä murrosvaihe, johon ammatinvalinnan ja kouluttautumisen lisäksi sijoittuu muu psyykkinen, fyysinen ja sosiaalinen aikuistumis- ja itsenäistymiskehitys. Peruskoulun jälkeen suomalaisessa yhteiskunnassa oletetaan nuoren siirtyvän toisen asteen opintoihin ja koulutuksen myötä vähitellen työelämään. Nuoruus näyttäytyy välineellisenä välivaiheena aikuisuuteen ja täysvaltaiseen kansalaisuuteen siirryttäessä. Ilman peruskoulun jälkeistä koulutusta nuori ei ole työmarkkinoilla kilpailukykyinen ja yhteiskunnallinen osallisuus rakentuu keskiasteen koulutukseen osallistumisen kautta. (Komonen 2001, 1–4.)

1990-luvulta lähtien alettiin syrjäytymistä tarkastella myös lasten ja nuorten ongelmana. Lapsilla ja nuorilla on elämä edessä, eikä ole tarkoituksenmukaista puhua moniongelmaisuudesta vaan syrjäytymisvaarasta. Lasten ja nuorten syrjäytymisvaaraan liittyviä aikamme ilmiöitä ovat sosiaalisten ongelmien mahdollinen jatkuminen seuraaville sukupolville ja perheitä tukevien yhteisöllisten rakenteiden väheneminen. Lämsän (2009, 157) mukaan suurimmassa syrjäytymisvaarassa ovat yksilöt, joiden omat voimavarat ja

mahdollisuudet ympäristön tukeen ovat olleet jo lapsuudesta lähtien vähäisiä. (Lämsä 2009, 157.)

Kouluttamattoman nuoren halu työllistyä ja sitä kautta selviytyä itsellisenä aikuisena pysähtyy muodollisen pätevyyden puutteeseen, josta seuraa palkkatyön puute ja lopulta tulevaisuudesta ja aikuisuudesta syrjäytyminen. Työmarkkinoilla vallitseva koulutusodotus aiheuttaa koulutusvelvollisuutta. Koulutus on nyky-yhteiskunnassa välttämättömyydenä, koska kouluttamattomalla on Komosen mukaan suuria vaikeuksia selviytyä työmarkkinoilla. (Komonen 2001, 8–9.) Koulutuksen välttämättömyys ja nuoruuden mieltäminen kouluttautumisen vaiheeksi todentaa mielestäni sen, että nuorten syrjäytymistä ehkäistäessä tulee nimenomaan keskittyä koulutuksellisen syrjäytymisen ehkäisyyn.

Koulu on keskeinen kasvuympäristö lapsille ja nuorille. Koulussa toteutettaviin tukitoimiin tulee kaikin keinoin satsata syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Peruskoulun jälkeinen nivelvaihe on koulutuksesta putoamisen kannalta riskialtis. Vuonna 2010 peruskoulun päättäneistä nuorista 6,5 % ei hakenut tai saanut opiskelupaikkaa yhteishaussa. Samana vuonna koulutukseen hyväksytyistä nuorista 5,5 % ei ottanut vastaan koulutuspaikkaansa ja ammatillisen koulutuksen keskeytti 11640 opiskelijaa eli 9,1 %. (Pitkälä 2012.)

Suomen hallitus toteuttaa vuoden 2013 alusta yhteiskuntatakuun ja siihen liittyvän koulutustakuun. Takuut turvaavat jokaiselle alle 25-vuotiaalle nuorelle ja alle 30-vuotiaalle vastavalmistuneelle työ-, harjoittelu-, opiskelu-, työpaja- tai kuntoutuspaikan tarjoamisen viimeistään kolmen kuukauden kuluessa työttömäksi joutumisesta. Koulutustakuu takaa jokaiselle peruskoulun päättävälle koulutuspaikan lukiossa, ammatillisessa oppilaitoksessa, oppisopimustyöpaikassa, työpajassa, kuntoutuksessa tai muulla keinoin. Käytännössä koulutustakuu tarkoittaa sitä, että peruskoulun päättävät ja ilman perustutkintoa olevat ovat yhteishaussa etusijalla. Nykyistä perustutkinnon kolmivuotista mallia

yritetään myös räätälöidä joustavammaksi ja vaikeuksissa oleville nuorille pyritään luomaan oma malli oppisopimuskoulutukseen. (Pitkälä 2012.)

Opintojen keskeyttäminen merkitsee koulujärjestelmästä irtaantumista, mutta keskeyttämisen syyt voivat olla moninaiset. Koulutusmarkkinoilta ”syrjäytymisen” syynä voi olla, etteivät nuoret jostakin syystä ole halukkaita tai kykeneviä jatkamaan opintojaan tai, etteivät nuoret ole päässeet koulutukseen, jossa viihtyisivät. Kun nuoren pitää valita epäonnistuneelta tuntuvan opiskelun ja koulutuksen ulkopuolella olemisen välillä, hän voi valita jälkimmäisen. (Komonen 2001, 8.)

Ankkuri-projekti haettiin ja saatiin vuonna 2008 Sastamalan koulutuskuntayhtymään, koska ammatillisissa oppilaitoksissa koettiin tarvetta tukea nuoria opiskelijoita, jotta heidän opintonsa eivät keskeytyisi. Kokemukseni Ankkuri-projektissa ovat osoittaneet, että opintopaikan lisäksi nuori tarvitsee tukitoimia. Tukitoimia tarvitaan esimerkiksi silloin, kun opinnot ovat vaarassa keskeytyä, nuorella on elämän hallinnan vaikeuksia tai valmistuvalla opiskelijalla on heikot työelämävalmiudet. Mielestäni koulutustakuun myötä opiskelijalle tarjottavaa tukea ja ohjausta tulee kehittää yhä voimakkaammin syrjäytymisen ehkäisyn näkökulmasta.

4 ELÄMÄNHALLINTA SYRJÄYTYMISEN VASTAVOIMANA

Elämänhallinta määritellään eri tieteen aloissa, eri aikakausina ja erilaisissa yhteiskunnissa eri tavoin. Suomessa 1990-luvulla elämänhallinta oli suosittu käsite, jolla haluttiin selvittää ihmisen onnistumista tai epäonnistumista elämässään. Yhteiskuntamme asteittainen muutos yhteisöllisyydestä yksilöllisyyteen peilaa käsitteen kautta yhteiskunnallista aikaa, jolloin ihminen haluaa olla oman elämänsä subjekti. Tarve hallita omaa elämää on yksi ihmisen perustarve, ja päinvastoin kääntäen ennakoimattomien ja arvaamattomien vastoinkäymisten pelko vastaavasti on ihmiselle suuri turvattomuutta aiheuttava asia. Elämänhallinnalla tarkoitetaan yksilön luottamusta siihen, että hän voi vaikuttaa asioihin ja muuttaa elämäänsä liittyviä olosuhteita itselleen suotuisiksi. Yksilö pyrkii muuttamaan ulkoisia, konkreettisia olosuhteita toisiksi ja muuttamaan sisäisiä olosuhteita eli omaa tapaansa tulkita asioita. (Keltikangas-Järvinen 2008, 251–255; Heikkonen & Välikangas 2011, 29)

Omasta elämästään vastuuta tunteva ihminen, joka uskoo voivansa omilla päätöksillään ja ratkaisuillaan vaikuttaa asioihin, omaa korkean elämänhallinnan. Sisäisen kontrollin kautta yksilö asettaa itselleen päämääriä ja pyrkii niihin. Elämää ei kuitenkaan voi täysin hallita, ja siksi Keltikangas-Järvinen käyttää mieluummin elämänhallintaa konkretisoivia termejä kuten esimerkiksi ”tulevaisuuden järkevä suunnittelu”, ”vastuun kantaminen”, ”asioihin tarttuminen” tai ”oman käytöksen seurausten ennakoiminen”. Elämänhallinta ei ole yksilön luonteenpiirre niin kuin aluksi psykologiassa luultiin, vaan elämänhallinta kertoo yksilön elämän todellisuudesta, se on tilannesidonnaista ja se voi vaihdella eri elämänaalueilla. (Keltikangas-Järvinen 2008, 255–256, 253.)

Elämänhallinnasta käytetään myös käsitettä koherenssi. Taru Feldt (2000) ja Jaana Vastamäki (2010) käyttävät väitöstutkimuksissaan elämänhallinnasta käsitettä koherenssi (sense of coherence). Vastamäen mukaan koherenssin, elämän eheyden tunteeseen kuuluu ihmisen kyky ennakoida tilanteita ja hallita ympäristöään. Koherenssi on yhteydessä

stressinhallintaan sekä laajemmin terveyteen ja hyvinvointiin. Koherenssi voi muuttua elämäntilanteiden mukaan, mutta on kuitenkin kohtalaisen pysyvä ihmisen ominaisuus. (Vastamäki 2010, 8–9, 88–99.) Feldt (2000) on tutkinut koherenssia ja suomalaisia työikäisiä. Feldtin tutkimustulokset tuovat esille, että koherenssi on yksilön elämäntilanteeseen sidonnaista ja koherenssin vahvistumiseen voidaan vaikuttaa. Työntekijöiden koherenssia voidaan edistää kiinnittämällä huomiota organisaation ilmapiiriin sekä vähentämällä työhön liittyviä epävarmuustekijöitä. (Feldt 2000, 51.) Oleellista tämän opinnäytetyön kannalta on, että Vastamäen ja Feldtin mukaan yksilön koherenssia voidaan tukea ja yksilö voi hyötyä tuesta ja saavuttaa paremman elämänhallinnan. Mielestäni Feldtin tutkimustulokset tukevat Keltikangas-Järvisen (2008, 255–256, 253) ajatuksia siitä, että elämää ei voi täysin hallita, mutta elämänhallintaan voi vaikuttaa esimerkiksi vastuun kantamisella ja tulevaisuuden järkevällä suunnittelemisella.

Sosiaalipolitiikan professori J.P. Roos jaottelee elämänhallinnan ulkoiseen ja sisäiseen hallintaan. Jaottelu pohjautuu hänen elämäkertoihin perustuviin tutkimuksiinsa vuosina 1977–1980. Hän tutki suomalaisen elämisen laatua ja elämäntapaa. Roosin mukaan on kyse ulkoisesta elämänhallinnasta, kun yksilön elämään eivät ole vaikuttaneet kovin monet yksilöstä riippumattomat ulkoiset tekijät vaan yksilö pystyy itse ohjaamaan suurin piirtein elämänsä kulkua. Ulkoiseen elämänhallintaan vaikuttavat esimerkiksi koulu, ammatti, sukupuoli ja sukupolvi, sillä ulkoisen hallinnan toteutumista helpottavat aineellisesti ja henkisesti turvallinen yhteiskunnallinen asema. Roos määrittelee sisäiseksi hallinnaksi yksilön kykyä sopeutua ja hyväksyä elämänsä aikana tapahtuneet asiat. (Roos 1981, 41–42.)

Elämänhallinta kehittyy vähitellen lapsuudesta aikuisuuteen. Tunne, että voi vaikuttaa omiin asioihinsa, kompromissien tekemisen taito omien ja ympäristön vaatimusten välillä ja kyky sopeutua sovituihin sääntöihin muodostavat kypsän elämänhallinnan. Elämänhallinta tuntuu tyytyväisyytenä ja onnellisuutena. (Keltikangas-Järvinen 2008, 263.)

Elämänhallinta teoreettisena käsitteenä tarkoittaa tieteenaloista riippuen hieman erilaisia asioita (Keltikangas-Järvinen 2008, 251; Heikkonen & Välikangas 2011, 9). Tässä opinnäytetyössä tarkoitan elämänhallinnalla sekä opiskelijan konkreettisten arjen hallintaan liittyvien asioiden tukemista että yksilön voimavarojen, ratkaisumallien ja suhtautumistapojen tukemista.

Nuorisolle on opetettava elämänhallinnan keinoiksi ihan tavallisia perusvalmiuksia, jos niitä ei kotoa ole saatu. Elämänhallinnan ongelmia ilmenee, kun nuorella ei ole pitkäjänteisyyttä pysyä koulutuksessa tai työssä tai hänellä ei ole itsekuria säädellä maksukykyään tulojensa mukaan. Elämänhallinta vaatimuksena on kokonaisvaltainen, monimuotoinen ja kattaa koko persoonan. Se ei vaadi mitään yli-inhimillistä, vain valmiutta olla ihmisiksi. Kuitenkin 1990-luvun laman ja sen jälkeisen ajan nuoria koskevat elinympäristön muutokset ovat tuoneet elämänhallinnalle uusia ja tärkeitä haasteita. (Kuronen 2010, 83.)

Voi olla mahdotonta vaikuttaa syrjäytymisvaarassa olevan opiskelijan ulkoisiin olosuhteisiin, jotka ovat kenties jatkuneet jo lapsuudesta asti. Nuoren arjenhallintaan liittyvät asiat kuten ajanhallinta, talouden hallinta, vuorokausirytm, ravinto, terveys, hygienia ja siisteys ovat konkreettisia ulkoiseen elämänhallintaan liittyviä asioita, joita opiskelijan kanssa, hänen yksilöllisten tarpeidensa mukaan yhdessä käsitellään. Joillakin opiskelijoilla elämänhallinnan haasteita on useilla elämän osa-alueilla, ja jotkut taas tarvitsevat ohjausta esimerkiksi oman päivittäisen aikataulun laadintaan, normaaliin vuorokausirytmiiin palaamiseen tai raha-asioiden hallintaan.

Syrjäytymisvaarassa olevan opiskelijan sisäisen elämänhallinnan tukemisen määrittelen opiskelijan psyykkisen työn ja kehityksen tukemiseksi. Psyykkisellä työllä tarkoitan oman itsen ja sisäisten reaktioiden sekä suhtautumistapojen etsimistä, tiedostamista ja hallintaa. Arkisesti sanoen ohjaus on sitä, että yhdessä mietitään asioihin erilaisia näkökulmia, suhtautumistapoja ja ratkaisuja. Tavoitteena on löytää sellaisia ratkaisuja, jotka

vievät opiskelijan tilannetta vähitellen eteenpäin kohti parempaa oloa ja eloa. Kyse on hitaasta prosessista, jossa ohjauksen keinoin kuljetaan opiskelijan rinnalla kohti tulevaisuutta.

Tutkimukseni keskeinen käsite ja kehittämisen kohde on ohjaus, jonka tavoite on koulutuksellisen syrjäytymisen ehkäiseminen. Seuraavassa luvussa käsittelen ohjausta työkaluna ehkäistä koulutuksellista syrjäytymistä ja edistää opiskelijan elämänhallintaa.

5 OHJAUKSEN KEINOIN KOHTI ELÄMÄNHALLINTAA

5.1 Ohjaus ja syrjäytymisen ehkäisy

Ohjaaminen on tavoitteiltaan ja sisällöiltään vaihtelevaa toimintaa. Sosiaalialalla tai kasvatusalalla lasten ja nuorten kanssa työskenneltäessä ohjausta lähestytään kokonaisvaltaisesti ihmisen vuorovaikutuksellisenä ja kasvatuksellisenä kohtaamisena. (Kalliola ym. 2010, 8–9.) Englannin kielessä käytetään sanaa counselling, kun tarkoitetaan asiakkaan tai asiakasryhmän vuorovaikutuksellista tukemista. Vuorovaikutuksellisen tukemisen tavoitteena on tukea asiakkaan omia voimavaroja, etsiä yhdessä asiakkaan kanssa ratkaisuja ongelmatilanteisiin ja synnyttää voimaantumisen kokemus. Voimaantuminen on ihmisen kokemusten ja sosiaalisen vuorovaikutuksen kautta syntyvää yksilön sisäistä voiman tunnetta. Asiakkaan vuorovaikutuksellisesta tukemisesta ja ohjaamisesta käytetään suomen kielessä sosiaali- ja terveysalalla ainakin seuraavia termejä: psykososiaalinen työ, couching-työ ja terapeutin työskentely. (Ekström ym. 2002, 11, 19, 23, 26.)

Ohjauksen vuorovaikutuksen laatua kuvattaessa käytetään dialogin käsitettä. Menestyviä, kehittyviä ohjaussuhteita voidaan luonnehtia dialogisiksi. Ojasen (2000, 64) mukaan avoin dialogi mahdollistaa rakentavan ja luovan toiminnan, jossa säilyy kummankin osapuolen välitön kokemisyhteys todellisuuteen. (Ojanen 2000, 64; Wallin 2011, 136.) Dialogi toteutuu sekä osallistujien sisäisinä vuoropuheluin että ihmisten välisenä vuorovaikutuksena. Dialogin tavoitteena on saavuttaa uusi ymmärrys käsiteltävästä asiasta. (Arnkil & Eriksson 2012, 37.) Dialogisuus ei poista auttamistyöstä kontrollin ulottuvuutta, vaan sosiaalinen kontrolli ja tuki liittyvät aina toisiinsa. Auttamistyö on mahdollisuuksien avaamisen ja hallinnan lisäämisen yhdistelmä. (Arnkil & Eriksson 2012, 31.)

Tukea tarvitsevien nuorten ongelmien taustalla on useita tekijöitä, kuten yksinäisyyttä, alisuoriutumista, ylisukupolvisia sosiaalisia ongelmia, koulutuksen keskeytymistä, terveysongelmia, keskittymisvaikeuksia, liian aikaista itsenäistymistä suhteessa nuoren

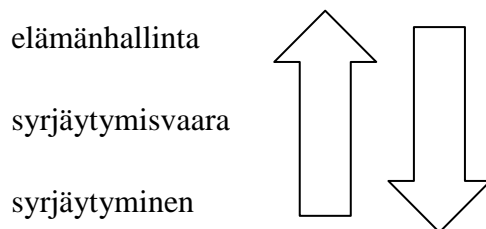
valmiuteen yksin selvitä arjesta, kielivaikeuksia, turvallisen aikuisen puutetta, oma-aloitteisuuden puutetta tai näköalattomuutta. Nuorten syrjäytymisriskiä lisää myös se, ettei palvelujärjestelmä riittävän hyvin tunnista nuorten tuen tarpeita tai ettei nuorelle tarjottava tuki ei ole riittävä tarpeeseen nähden tai palvelut puuttuvat. (Nuorten yhteiskuntatakuu 2013, 32.) Nuorisopolitiikan toimeenpanoa linjaa valtioneuvoston joulukuussa 2011 hyväksymä Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma vuosille 2012–2015. Kehittämisohjelman kohderyhmä on nuorisolain mukaisesti kaikki alle 29-vuotiaat. Ohjelman avulla luodaan lapsille ja nuorille enemmän ja yhtäläisiä mahdollisuuksia koulutuksessa ja työmarkkinoilla. Tavoitteena on, että kaikkien lasten ja nuorten aktiivista kansalaisuutta, yhdenvertaisuutta ja sosiaalista osallisuutta edistetään. (Nuorten yhteiskuntatakuu 2013, 32.)

Ohjaaminen ja tukeminen ovat keinoja, joilla syrjäytymistä käytännössä voidaan ammatillisessa oppilaitoksessa ehkäistä. Opiskelijahuoltotoiminta on ammatillisessa koulutuksessa lakisääteistä toimintaa, mutta toisen asteen opiskelijoilla ei ole subjektiivista oikeutta kuraattoripalveluihin, vaikka osa opiskelijoista on alaikäisiä ja kuuluu lastensuojelulain piiriin (Gråsten-Salonen & Mehtiö 2010, 286). Opetus- ja kulttuuriministeriössä on valmisteilla yhtenäinen opiskeluhuoltolaki, jonka tavoitteena on painopisteen siirtäminen ennaltaehkäisevään työhön. Tavoitteena on myös taata toisen asteen opiskelijoille psykososiaalisen tuen saatavuus. Uutta opiskelijahuoltolakia tavoitellaan voimaan vuoden 2014 alusta alkaen. (Pitkälä 2012.)

Yhteiskunta- ja koulutustakuun myötä koulutus pyrkii tulevaisuudessa saavuttamaan suurimman osan suomalaisista nuorista, joten syrjäytymisen ehkäisyn kannalta se on mielestäni ihanteellinen paikka tukea nuorten selviytymistä omassa elämässään ja yhteiskunnan jäsenenä. Koulutus on kuin yhteiskunta minikoossa, jossa nuorella on mahdollisuus oppia ammattitaidon lisäksi yhteiskunnan pelisääntöjä, sosiaalisia taitoja ja elämän hallintaa. Jotta tämä oppimismahdollisuus voitaisiin hyödyntää, ammatillisessa koulutuksessa pitää olla nykyistä enemmän syrjäytymisvaarassa olevalle opiskelijalle tarjolla ohjausta ja tukea.

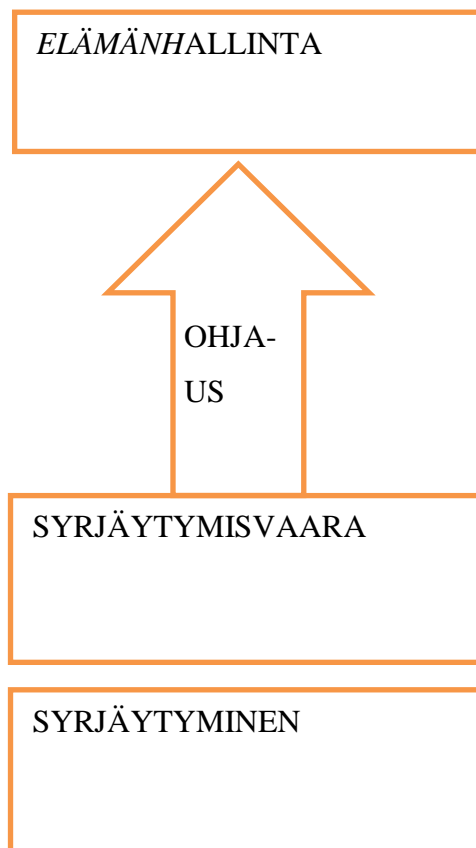
5.2 Ohjaus ja opiskelijan elämänhallinta

Syrjäytyminen on asteittain etenevä jatkumo, jonka toisessa päässä on elämänhallinta ja toisessa syrjäytyminen (Lämsä 2009, 13). Syrjäytymisvaarassa olevan nuoren elämässä on riskejä ja ongelmia, mutta myös mahdollisuuksia ongelmien ja riskien ratkaisemiseen. Nuorella on mahdollisuus sekä syrjäytymiseen että selviytymiseen. (Lämsä 1999, 54–56.) Svedbergin (1994, 41) kuvaus syrjäytymisestä elämänhallinnan ja syrjäytymisen välisenä ulottuvuutena liittyy yksilöllisiin eroihin syrjäytymisen syvyydessä ja asteessa. Syrjäytyminen muutosprosessina on liikettä elämänhallinnan ja syrjäytymisen välisellä ulottuvuudella kuten kuvio 1 osoittaa. Koulutukselliseen syrjäytymiseen sovellettuna opiskelijan muutosprosessi kulkee syrjäytymisvaarasta kohti koulutuksellista syrjäytymistä esimerkiksi seuraavalla tavalla; opiskelijan luvattomat poissaolot ovat jatkuvia, hän ei sitoudu opiskelijahuoltotyöryhmässä laadittuihin suunnitelmiin ja lopulta hänen koulutuksensa keskeytyy eikä häneen saada yhteyttä.

KUVIO 1. Syrjäytyminen muutosprosessina. (Svedberg 1994, 41, muokattu)

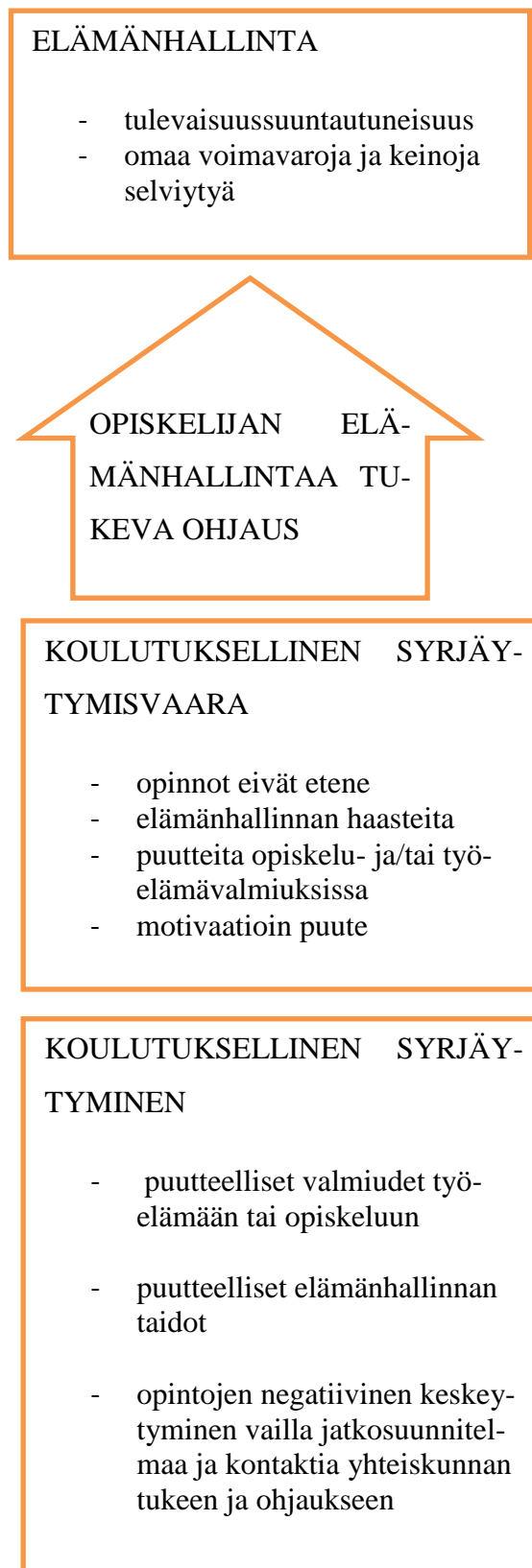
Opiskelijan muutosprosessi voi päättyä myös myönteisesti tilanteeseen, jossa opiskelija saavuttaa elämänhallinnan. Jotta syrjäytymisvaara ei muuttuisi syrjäytymiseksi, tarvitaan elämänhallintaa tukevaa ohjausta. Svedbergin kuviota jatkaen sijoitan ohjauksen kuviossa 2 tärkeään asemaan syrjäytymisprosessin pysäyttämiseksi ja opiskelijan tilanteen suuntaamiseksi kohti elämänhallintaa.

KUVIO 2. Ohjaus keinona tukea elämänhallintaa (Svedberg 1994, 41, muokattu)

Kuviossa 3 jatkan edelleen samaa teemaa konkretisoiden sen avulla opinnäytetyöni käsitteitä: opiskelijan elämänhallintaa tukeva ohjaus, koulutuksellinen syrjäytymisvaara, koulutuksellisen syrjäytyminen ja elämänhallinta.

KUVIO 3. Syrjäytymiseen liittyvien käsitteiden konkretisointi

Koulutuksellisella syrjäytymisellä tarkoitetaan alimmassa laatikossa mainittuja asioita. Vakavat puutteet opiskelu- ja työelämävalmiuksissa ja haasteet elämänhallinnassa vaikeuttavat opintojen etenemistä, josta voi seurata opintojen negatiivinen keskeytyminen. Negatiivisella keskeytymisellä tarkoitetaan tilannetta, jossa opiskelija keskeyttää opinnot ja joko katoaa ohjauksen tavoittamattomiin tai kieltäytyy kaikesta tuesta ja ohjauksesta.

Koulutukselliseksi syrjäytymisvaaraksi määriteltyn tilanteeseen voi liittyä motivaation puute, opintojen etenemisen pysähtyminen, elämänhallinnan haasteet ja mahdollisesti puutteet opiskelu- ja työelämävalmiuksissa.

Nuolen kärkeen sijoittuvan opiskelijan elämänhallinnan ohjauksen ensisijainen tavoite on saada opiskelijan opinnot jatkumaan ohjauksen turvin ja vähitellen saada opiskelijan elämänhallinta voimistumaan. Ammatillisessa koulutuksessa toteutettavan ohjauksen tavoitteena on tukea syrjäytymisvaarassa olevaa opiskelijaa, hänen hyvinvointiaan ja tulevaisuuttaan yhteiskuntaan osallistuvana ja siinä selviytyvänä jäsenenä. Opiskelijan ohjaamisessa ja tukemisessa huomioidaan jokaisen henkilökohtainen tilanne, voimavarat ja rajoitteet sekä motivaatio. Mikäli tukitoimista huolimatta opiskelija ei halua tai kykene jatkamaan opintojaan, on koulutuksen hallittu keskeyttäminen ratkaisu. Halitulla keskeyttämisellä tarkoitetaan sitä, että opiskelija saa ohjausta jatkosuunnitelman tekemiseen ja opiskelija ei keskeytä opintojaan ennen kuin hänellä on seuraava opiskelu-, työ- tai kuntoutuspaikka.

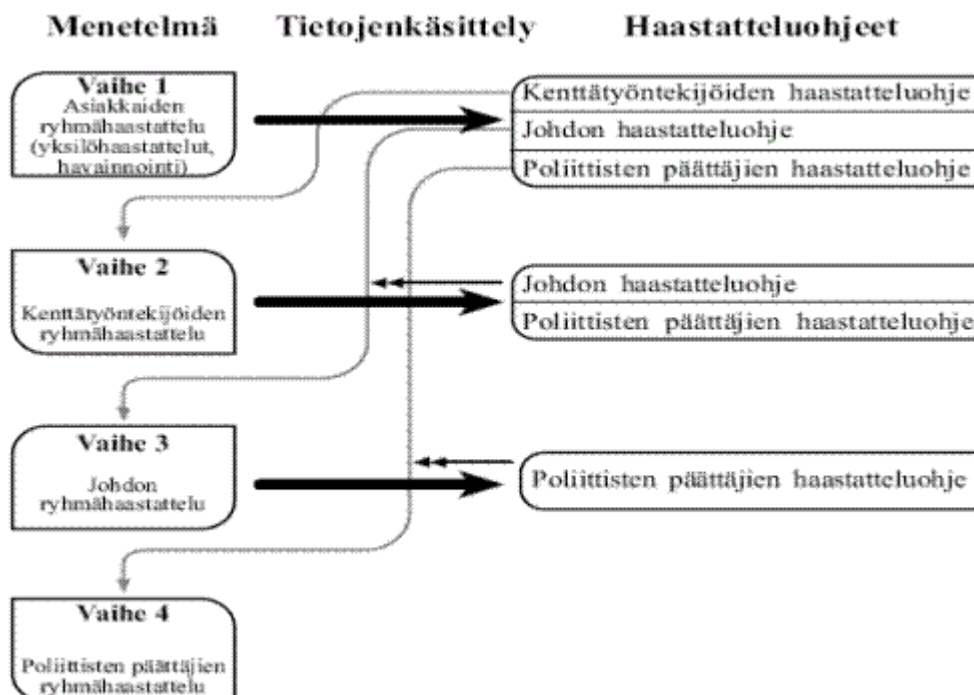
Kuviossa on ylimmäisenä mainittu opiskelijan elämänhallinta. Elämänhallintaan kuuluu tulevaisuussuuntautuneisuus sekä keinot ja voimavarat selviytyä tämän hetkisessä elämäntilanteesta.

6 TUTKIMUSPROSESSI

6.1 Bikva-arviointi menetelmänä

Tämän opinnäytetyön aineiston keruussa ja analysoinnissa olen käyttänyt sovellusta Bikva-arviointimallista. Bikva-menetelmän mukaisesti haastattelut etenevät haastatteluketjuina ja haastatteluaineisto analysoidaan siirryttäessä vaiheesta toiseen. Bikva-menetelmä on asiakaslähtöinen ”alhaalta ylöspäin” toteutettava responsiivinen arviointiprosessi. (Krogstrup 2004 7–14.)

Bikva-arviointi toteutetaan ”haastatteluketjuna”, joka tuo esiin asiakkaiden, kenttätyöntekijöiden, johtajien ja poliittisten päättäjien kokemukset, tarpeet ja kehittämisehdotukset. Krogstrup korostaa, että Bikvassa asiakasryhmille annetaan mahdollisuus ilmaista ideansa ja ongelmansa, joita muuten ei kuulla tai joita ei ehkä pidetä kovinkaan merkityksellisinä. Samalla itsestäänselvyydet työn ja toiminnan tasolla voidaan haastaa. Osallistava arviointiprosessi tuo esiin konkreettisia kehittämisehdotuksia ja toimii parhaimmillaan oppimisen ja muutoksen käynnistäjänä. (Krogstrup 2004, 3–10.) Kuviossa 4 Krogstrup (2004,14) on kuvannut Bikva-arvioinnin etenemisen vaiheittain.

KUVIO 4. Bikva-arvioinnin eteneminen vaiheittain (Krogstrup 2004, 14)

Bikva-arviointi luetaan responsiivisiin arviointeihin. Responsiivisen arvioinnin lähtökohtana on saada mahdollisimman monen ääni kuuluviin. Eri sidosryhmien tulkinnat huomioidaan ja tietoa jäsennetään sen omassa kontekstissa. Tavoitteena on sekä toimijoiden keskinäisen ymmärryksen lisääminen että arvioitavan asian kokonaisvaltaisempi ymmärtäminen. (Krogstrup 2004, 10.)

Bikva-arviointi on yhteinen oppimisprosessi, joka asiakaslähtöisesti osallistaa eri osapuolet palvelujen kehittämisessä. Bikv-malli on vahvasti asiakaslähtöinen malli, ja koko arviointi rakennetaan asiakkaiden haastattelujen pohjalta. Asiakkaat ovat oppimisen käynnistäjiä. (Krogstrup 2004, 7–10.)

Bikva-haastatteluilla tavoitellaan tietoa siitä, miten arkiset ilmiöt koetaan ja millaisia merkityksiä niille annetaan. Haastatteluista saatu tieto on aina arvositonnaista, ja tavoitteena onkin selvittää, miten Bikva-arviointiin osallistuvat kokevat arvioitavat asiat henkilökohtaisella tasolla. (Krogstrup 2004, 10) Arviointi on arvopohjaista, ja se perustuu vertailevaan arvottamiseen. Arvottavassa vertailussa arviointikohdetta verrataan toivottavaan tai tavoitteeksi asetettuun tilanteeseen. (Virtanen 2007, 47, 49.) Bikva-mallin mukaisesti olen kerännyt aineiston kolmessa vaiheessa. Ensimmäisen vaiheen haastatteluihin osallistui Ankkuri-projektissa ohjausta saaneita opiskelijoita. Toisen vaiheen osallistujaryhmänä olivat Ankkuri-oppilaitosten keskeiset ohjaustyön toimijat. Bikva-prosessin kolmas ja neljäs vaihe toteutettiin Sastamalan koulutuskuntayhtymän johtoryhmälle ja hallitukselle.

6.1.1 Opiskelijoiden haastattelujen toteutus ja analysointi

Ensimmäisen vaiheen Bikva-haastatteluihin osallistui yhteensä 30 Ankkuri-projektissa ohjausta saanutta opiskelijaa neljästä eri oppilaitoksesta. Ankkuri-projektiin osallistuneet oppilaitokset ovat Karkun kotitalous- ja sosiaali-alan oppilaitos, Vammalan ammattikoulu, Tyrvään käsi- ja taideteollinen oppilaitos sekä Huittisten ammatti- ja yrittäjä-opisto.

Haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina, koska opiskelijat kokivat yksilöhaastatteluun osallistumisen helpompana. Bikva-menetelmä suosittelee ryhmähaastatteluja, mutta niitä ei kuitenkaan aina ole mahdollista monistakin eri syistä toteuttaa, ja silloin haastattelu voidaan toteuttaa myös yksilöhaastatteluna (Krogstrop 2004, 11).

Haastatteluihin kutsuttiin opiskelijat suullisesti kysymällä. Kysymisen yhteydessä kerrottiin, mitä Bikva-arviointi tarkoittaa, miten se toteutetaan ja miten tuloksia hyödynnetään. Opiskelijoille kerrottiin, että haastatteluihin osallistutaan nimettöminä.

Bikva-mallissa arvioinnin toteuttaa ulkopuolinen asiakkaalle entuudestaan tuntematon henkilö. Haastattelijan ulkopuolisuudella pyritään siihen, että haastateltavat uskaltavat paremmin ilmaista ajatuksiaan ja antaa palautetta saamistaan palveluista henkilölle, josta heidän saamansa palvelu ei ole riippuvaista. (Krogstrop 2004, 26–27.) Tämän opinäytetyön opiskelijahaastattelut toteutettiin edellä mainitun periaatteen mukaan. Ankkuri-ohjausta saaneita opiskelijoita haastatteli projekti-ohjaaja, joka oli eri oppilaitoksesta kuin haastateltava opiskelija. Haastattelu toteutettiin aina parityönä, ja kirjurina toimiva ohjaaja tai joissakin tapauksissa projektipäällikkö oli myös opiskelijalle tuntematon.

Haastatteluja on toteutettu vuodesta 2010 lähtien vuosittain ja haastattelun kysymyksiä on muokattua vuosi vuodelta toimivammiksi. Päätettyäni tehdä opinnäytetyön aiheesta muokkasin kysymykset lopulliseen muotoon saadakseni tietoa arviointi- ja tutkimuskysymyksiin. Kysymyksiä ja vastauksia lukiessani valitsin tämän opinnäytetyön aineistoksi liitteenä olevat opiskelijoille esitetyt haastattelukysymykset vastauksineen (liite 1).

Aineiston analysointi kietoutuu Bikva-prosessissa osaksi haastatteluketjua, ja se on nimetty kuviossa 4 tietojen käsittelyksi. Luettuani ensimmäisen vaiheen aineistoa monta kertaa läpi, järjestin vastauksia aihepiireittäin ja arviointi- ja tutkimuskysymykset huomioiden. Alleviivaten merkitsin vastauksista myös ne, jotka olivat oleellisia esittää keskeisille ohjaustoimijoille ja ne, jotka voitaisiin kolmannessa vaiheessa esittää johtotasolle. Syrjäytymisen ehkäisy, elämänhallinta ja ohjaus ovat aineiston analysointia ohjaavat teoreettiset käsitteet.

Bikva-ohjeen mukaisesti seuraavan tason haastattelu rakentuu edellisen tason vastauksista nousevien teemojen pohjalle sitaattien muodossa. Teemoittelua on kuvattu seuraavissa luvuissa sekä liitteissä 3, 4 ja 7. Haastattelujen aineistosta oppilaitosten keskeisten ohjaustoimijoiden kannalta tärkeiksi määritellyt teemat ja palautteet muokataan osaksi ohjaustoimijoiden haastattelua. Teemat, jotka katsotaan kolmannen tason kannalta tärkeiksi, sisällytetään johtoryhmän ja hallituksen haastatteluihin. (Krogstrup 2004, 21.)

6.1.2 Ohjaustoimijoiden haastattelujen toteutus ja analysointi

Toisen vaiheen Bikva-arviointitilaisuudessa tehtiin kuusi ryhmähaastattelua neljässä eri oppilaitoksessa ja niihin osallistui 33 keskeistä ohjaustyön toimijaa. Oppilaitoksen keskeisiin ohjaustoimijoihin kuuluvat ryhmänohjaajat, terveydenhoitajat, koulutusohjaajat, opinto-ohjaajat ja apulaisrehtorit. Ryhmänohjaajista haastatteluun kutsuttiin ne, joiden kanssa Ankkuri-projektilla on ollut opiskelijoiden ohjaamisessa yhteistyötä. Ryhmähaastatteluihin kutsuttiin kirjallisella tiedotteella, joka lähetettiin jokaiselle sähköpostitse (liite 2). Kaksi ryhmänohjaajista vastasi kysymyksiin kirjallisesti haastattelurungon pohjalta (liite 3) äkillisen sairastumisen vuoksi.

Toisen vaiheen arviointitilaisuuden keskusteluteemat ja niihin liittyvät kysymykset muodostin Bikva-ohjetta soveltaen analysoidessani ensimmäisen vaiheen opiskelija-haastatteluita. Keskusteluteemojen alle kokosin sitaatteja opiskelijoiden haastatteluista. Keskusteluteemoja oli seitsemän, ja ne ovat listattuna alla olevaan taulukkoon.

TAULUKKO 3 Bikva-prosessin toisen vaiheen keskusteluteemat keskeisille ohjaustyön toimijoille

	TOISEN VAIHEEN KESKUSTELUTEEMAT OPPILAITOSTEN KESKEISILLE OHJAUSTYÖN TOIMIOILLE
1.	Opiskelijoiden kokemukset teemasta elämän hallinnan tukeminen:
2.	Opiskelijoiden kokemukset teemasta opintojen etenemisen tukeminen:
3.	Opiskelijoiden kokemukset teemasta työelämän valmiuksien tukeminen:
4.	Opiskelijoiden kokemukset Ankkurin vaikutuksesta syrjäytymisvaarassa olevien opiskelijoiden ohjaamiseen:

5.	Miten voitte omalla työllänne vaikuttaa syrjäytymisvaarassa olevien opiskelijoiden selviytymiseen?
6.	Millaisia terveisiä te, ohjaustyöntoimijat, haluatte lähettää Saskyn johtoryhmälle ja hallitukselle liittyen syrjäytymisen ehkäisytyöhön Ankkurin päätyttyä?
7.	Opiskelijoiden terveiset päättäjille:

Taulukon ensimmäiset kolme kohtaa sisältävät opiskelijoiden kokemuksia elämän hallinnan tukemisen, opintojen etenemisen tukemisen ja työelämän valmiuksien tukemisen teemoista. Neljäs teema kokoaa opiskelijoiden kokemuksia Ankkurin vaikutuksesta syrjäytymisvaarassa olevien opiskelijoiden ohjaamiseen. Viidennessä teemassa kootaan vastauksia siihen, miten ohjaustyön toimijat voivat työllään vaikuttaa syrjäytymisvaarassa olevien opiskelijoiden selviytymiseen. Omaan työhön vaikuttamiseen liittyvä teema on erityisen tärkeä ohjaustoimijoiden osallisuuden ja yhteisen oppimisprosessin kannalta. Bikva-arvionnille ominaisesti kuudennessa ja seitsemännessä teemassa kootaan opiskelijoiden ja ohjaustyön toimijoiden terveiset päättäjille. Toisen vaiheen arviointitilaisuuden runko, jossa on mukana opiskelijoiden haastatteluista valitut sitaatit ja haastattelukysymykset on liitteenä (liite 3).

Toisen vaiheen haastatteluaineistoa analysoidessani etenin, kuten ensimmäisessä vaiheessa, valiten oleellisia sitaatteja, joilla voi viedä viestiä merkityksistä alhaalta ylöspäin ja haastattelujen vaiheesta toiseen. Kolmas Bikva-vaihe eroaa kahdesta ensimmäisestä ratkaisevasti siinä suhteessa, että siinä esitellään jo tuloksia johtoryhmälle ja hallitukselle.

Aineistoa analysoidessani tutkimuskysymysten näkökulmasta nousi esiin kolme teemaa. Teemat olivat 1. Ankkurin toimintamalli, 2. syrjäytymisvaarassa olevan opiskelijan tukeminen ja ohjaaminen Ankkuri-projektin päättymisen jälkeen ja 3. terveiset koulutuskuntayhtymän päättäjille. Ensimmäisen teeman alle kokosin aineistosta sekä opiskelijoiden että ohjaajien kokemuksia Ankkuri-ohjauksen merkityksestä opintojen etenemiseen, elämänhallintaan tai työelämävalmiuksiin. Toinen ja kolmas teema antoivat vastauksia toiseen tutkimuskysymykseeni, ja teemojen kautta alkoi rakentua kuva siitä millainen ohjaus tukee syrjäytymisvaarassa olevaa opiskelijaa suoritettun arvioinnin perusteella. Kolmas teema muodostuu suoraan Bikva-menetelmän haastatteluohjeesta, jonka mukaisesti edellisten vaiheiden haastatteluaineistosta valitaan sitaattien muodossa terveiset koulutuskuntayhtymän päättäjille. Kolmannessa teemassa nousi esiin oppilaitosten resurssikysymykset ohjauksen jatkumisesta projektin päättymisen jälkeen. Liitteenä (liite 4) olevassa taulukossa, olen kuvannut ohjaustoimijoiden haastatteluaineiston analysoinnissa käyttämäni teemat ja niiden esiin tuomat keskeiset asiat tulosten näkökulmasta.

Bikva-prosessin kahden ensimmäisen vaiheen tulokset järjestin kolmeen osaan kolmannen vaiheen arviointitilaisuuden suunnittelun pohjaksi:

Tulokset, jotka kuvaavat miten projektissa on toteutettu syrjäytymisvaarassa olevien opiskelijoiden ohjaamista ja tukemista.

Tulokset, jotka kuvaavat millainen merkitys Ankkuriohjauksella on ollut opiskelijoille sekä oppilaitosten ohjaustyön toimijoille liittyen syrjäytymisvaarassa olevan opiskelijan opintojen etenemiseen, elämän hallintaan ja/tai työelämävalmiuksiin.

Tulokset, jotka tuovat sekä opiskelijoiden että keskeisten ohjaustoimijoiden terveisiä johtotasolle ja liittyvät syrjäytymisvaarassa olevien opiskelijoiden ohjaamiseen. Bikva-ohje neuvoo, että Bikvan viimeisessä vaiheessa esitettäväksi valitaan sellaiset terveiset, joihin päättäjillä on mahdollisuus vaikuttaa (Krogstrup 2004, 22).

6.1.3 Johtoryhmän ja hallituksen arviointikeskustelun toteutus

Bikva-haastattelut toteutettiin ryhmämuotoisina arviointikeskusteluina Sastamalan kouluskuntayhtymän johtoryhmässä (7 jäsentä) ja hallituksessa (8 jäsentä). Arviointitilaisuudesta tiedotin liitteenä olevalla (liitteet 5 ja 6) kirjallisella tiedotteella, joka toimitettiin sähköpostitse kokouskutsun yhteydessä.

Johtoryhmän arviointitilaisuudessa esitin opiskelijoiden ja oppilaitosten ohjaustoimijoiden terveisiä, jotka liittyivät syrjäytymisvaarassa olevan opiskelijan ohjaamiseen. Esitin myös kahden ensimmäisen arviointi-vaiheen keskeisimmät tulokset sekä avasin keskustelun syrjäytymisen ehkäisyn teemasta yleisesti ja erityisesti koskien ohjausta ja tukea oppilaitoksissa. Bikva-arvioinnin kolmannen vaiheen arviointikeskustelun sisältämät keskeisimmät sitaatit opiskelijoiden ja ohjaustoimijoiden haastatteluista ja arviointikysymykset ovat liitteenä (liite 7).

Hallituksen arviointikeskustelussa esittelin sekä Bikva-arvioinnin keskeiset ohjaukseen liittyvät tulokset että Ankkuri-projektin keskeiset tulokset ja käynnistin keskustelun ammatilliseen koulutukseen liittyvistä syrjäytymisen teemoista.

6.2 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Olen opinnäytetyötä tehdessäni noudattamaan parhaalla mahdollisella tavalla sosiaalialan eettisiä periaatteita. Ihmisarvon ja – oikeuksien kunnioitus, hyvinvoinnin edistäminen ja oikeudenmukaisuus ovat olleet ajatteluuni vaikuttavia eettisiä periaatteita tutkimuksen eri vaiheissa. Tutkimukseen liittyvässä opiskelijoita osallistavassa arvioinnissa olen huomionnut eettisiä periaatteita kuten tutkittavan vahingoittamisen välttäminen, itsemääräämisoikeus sekä yksityisyyden suoja. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012.) Arvioitiin osallistuvilla osapuolilla on ollut mahdollisuus tutustua arviointisuunnitelmaan osallisuuden takaamiseksi. He ovat saaneet myös kommentoida suunnitelmaa heti arviointitutkimuksen alkuvaiheesta lähtien. Arviointisuunnitelmaa on päivitetty prosessin edetessä ja se on toiminut arvioinnin hallinnan apuvälineenä.

Valintani käyttää Bikva- menetelmää liittyy myös vahvasti eettisiin periaatteisiin, sillä menetelmä osallistaa asiakkaan kehittämään tarvitsemaansa palvelua ja on jo itsessään osallisuutta ja hyvinvointia edistävää. Bikva-arviointiin osallistuivat opiskelijoiden lisäksi ohjaustyön toimijat, johto ja päättäjät. Arviointitutkimuksessa on mahdollistettu ohjauksen kehittäminen eri näkökulmista, ja siten voidaan ajatella, että eri näkökulmien mukana olo lisää arvioinnin eettisyyttä. Tähän arviointiin osallistuvat olivat samalla arvioijia ja arvioitavia, koska Bikva-menetelmällä pyrittiin arvioimaan ja kehittämään edelleen oppilaitoksissa toteutettavaa ohjausta.

Eettisiin kysymyksiin tulee kiinnittää erityistä huomiota koko hankkeen toteutuksessa ja myös arvioinnissa. Arvioinnissa tulee kerätä vain sellaista tietoa, mistä on hyötyä hankkeen toteutumiselle ja tavoitteiden saavuttamiselle. Tietoja kerättyä ja säilytettäessä tulee huomioida tiedon arkaluonteisuus ja toimia tietosuojan mukaisesti. (Valkonen & Harju 2005, 32). Osallistuminen haastatteluihin perustui vapaaehtoisuuteen, ja haastateltaville selitettiin, mitä tarkoitusta varten heitä haastateltiin ja miten aineisto tallennettiin.

Haastattelut tehtiin nimettöminä, ja poistin kaikki tiedot, joista olisi voinut päätellä esimerkiksi haastateltavan oppilaitoksen.

Arvioinnin etiikka perustuu arviointiin osallistuvien tahojen, menetelmien ja päämäärien vastuullisuuteen. Sekä arvioitavat että arvioijat kantavat vastuuta oikean tiedon ja tulkintojen syntymisestä ja leviämisestä. (Atjonen 2007, 51.) Minulla tämän opinnäytetyön tekijänä on ollut vastuu arviointiprosessissa tiedottamisesta, aineiston keruusta ja analysoinnista sekä tutkimustulosten ja johtopäätösten muodostamiseen. Jotta tämän opinnäytetyön lukija voi suhtautua arviointiprosessiin ja tämän opinnäytetyön tietoon kriittisesti olen pyrkinyt kirjaamaan arviointiprosessin, sen käsittelytavat ja perustelut näkyviin. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2012.) Liitteiksi olen laittanut Bikva-prosessiin ja aineistoon liittyvää materiaalia, jonka pohjalta olen päätenyt valintoihin, jotka ovat vaikuttaneet tämän opinnäytetyön tuloksiin.

7 TULOKSET

7.1 Opiskelijoiden ja ohjaustyön toimijoiden kokemuksia Ankkuri-projektin ohjauksesta ja sen merkityksestä

Bikva-menetelmälle on ominaista saada arviointiin osallistuneiden eri osapuolien ääni kuuluviin. Menetelmälle uskollisena kuvaan ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni liittyviä tuloksia sekä opiskelijoiden että ohjaustyön toimijoiden haastatteluista nostamieni sitaattien pohjalta.

Bikva-aineiston perusteella Ankkuri-projektissa toteutettu syrjäytymisvaarassa olevien opiskelijoiden ohjaus koettiin tarpeellisenä tukimuotona ammatillisessa oppilaitoksessa sekä opiskelijoiden että ohjaustyön toimijoiden mielestä. Ohjausta saaneet opiskelijat kokivat tarvitsevansa ja saaneensa tukea erityisesti elämänhallintaan.

Elämänhallintaan tarvitsee sellaista suunnan näyttöä. Kun nuori hakee itseään, oikeaa alaa, miksi opiskelee, pitäisikö mennä töihin? Olen itse saanut apua elämänhallintaa ja koen että siitä on ollut apua. Tukea olen saanut riittävästi. (Opiskelija 1.)

Ankkurilla on ollut suuri merkitys. Oma elämä on eteenpäin Ankkurin ansiosta – en tiedä missä olisin jos ei olisi ollut Ankkuria. (Opiskelija 2.)

Opiskelijoiden kokemukset vahvistavat teoria-osuudessa (Keltikangas-Järvinen 2008, Feldt 2000 ja Vastamäki 2010) kuvattua käsitystä siitä, että elämänhallinta on yksilön elämään vaikuttava tekijä, johon yksilö voi itse vaikuttaa, ja johon voidaan vaikuttaa tuella ja ohjauksella.

Aineistosta nousee vahvasti esiin sekä opiskelijoiden että ohjaustyön toimijoiden haastatteluissa, että vakavat haasteet elämänhallinnassa tai epä tietoisuus tulevaisuudesta

ovat suorassa yhteydessä opintojen etenemiseen. Ohjausta itse saaneet opiskelijat kokivat, että ohjauksella on mahdollisuus tukea opiskelijoita, joilla on elämänhallinnan haasteita ja jotka eivät etene opinnoissaan.

Koen että nuoren aikuisen kohdalla aika olennainen osa, jos hukassa elämänhallinta, ei voi viedä opintojakaan eteenpäin. Koulussa pitäisi ihmisen jolla olisi tietyt luokat vastuulla, aikuinen ihminen jolle ja jonka kanssa voi jutella, että kaikki ok. Luokassa ihmisiä jotka jää jälkeen, käy koululla, mutta häipyy. Nuoria ihmisiä, jotka ei tiedä mitä aikuisena tekisi ja on paineet. Kynnys kertoa olevansa hukassa on iso. Tarvitaan taho jolla on tuntosarvet pystyssä. Taho joka kysyy: Mitä kuuluu, onko kaikki hyvin? (Opiskelija 3.)

Tärkeää, että joku patistaa opintojen etenemisessä. Tämä on kolmas ammatillinen koulu, jota olen käynyt, ennen olen keskeyttänyt. Lähtee itseltään halu valmistautua. (Opiskelija 4.)

Opiskelijoiden haastatteluaineistosta nousee esiin, että ohjauksen tulee olla luonteeltaan varhaista puuttumista sekä etsivää ja jalkautuvaa työtä siellä missä opiskelijat ovat. Tukea antavan ohjauksen laatua aineistossa kuvataan esimerkiksi ”tuntosarvet pystyssä olemisena ja kuulumisia kyselevänä dialogisena kohtaamisena”, mutta myös opiskelijan omaa selviytymistä tukevana ”patistamisena ottaa itsensä niskasta kiinni opintojen etenemiseksi”. Patistaminen ja tukeminen tuovat mieleen auttamistyön määritelmän, jossa asiakkaan tukeminen on sosiaalisen tuen ja kontrollin yhdistelmä (Arnkil ja Eriksson 2012, 31–32).

Ohjaustyön toimijoiden haastatteluista nousi esiin, että useat ryhmänohjaajat kokevat tarvitsevansa rinnalleen ohjauskuvioon mukaan ohjaajan. Ohjaaja koetaan työpariksi, jolla on mahdollisuus olla syrjäytymisvaarassa olevan opiskelijan tukena.

On kuluttavaa tavata tuntitilanteessa nuori, jolta puuttuu elämän halu. Esimerkkejä löytyy, siitä kun Ankkuri on tullut ohjauskuvioon mukaan ja opiskelija on löytänyt uudenlaisen motiivin opiskeluun ja opinnot ovat saaneet jatkoa. (Ohjaustyön toimija 1.)

Elämänhallinnan ohjauksen lisäksi tärkeänä asiana ohjaustyön toimijoiden haastatteluis-
ta nousee esiin ohjaus, jossa opintojen etenemistä tuetaan yksilöllisesti.

*Ankkuri on auttanut opiskelijoita, jotka ovat jääneet neljänneksi vuodeksi, auttanut selvittämisessä, etsinyt tapoja suorittaa. Ankkuri näyttää opiskeli-
jalle mistä aloittaa tekemättömien suoritusten suorittaminen, jatkaa tätä
tehtävä tehtävältä. (Ohjaustyön toimija 2.)*

Ankkurin puuttuminen poissaoloihin on ollut ennaltaehkäisevää (Työntekijä 3).

Aika koettiin keskeiseksi tekijäksi ohjaussuhteen kannalta sekä opiskelijoiden että ohja-
ustyön toimijoiden haastatteluissa. Ohjatyön toimijoiden ryhmähaastatteluista yhdessä
nousi esiin syrjäytymisvaarassa olevat hiljaiset, lähes puhumattomat opiskelijat, jotka
huolestuttivat opetushenkilöstöä elämänhallinnan, koulutuksen ja työelämätaitojen osal-
ta. Heidän tukemiseensa koettiin tarvittavan erityisesti aikaa ja rauhaa.

*Äänekkäiden opiskelijoiden tukemista haasteellisempaa on hiljaisten, lä-
hes puhumattomien opiskelijoiden tukeminen, Tarvitsevat aikaa ja rauhaa,
jota ankkuri on voinut antaa. Näiden opiskelijoiden elämästä, opinnoista
ja työllistymisestä on suuri huoli. (Ohjaustyön toimija 4.)*

Erityisen ilahduttavaa on mielestäni se, että syrjäytymisvaarassa olevat opiskelijat, jotka
ovat kokeneet saaneensa ohjauksesta tukea elämänhallintaansa, toivovat sitä yhteisölli-
sesti myös toisille. Myös ohjaustyön toimijoiden haastatteluista yhdessä nousi tukemi-
sen yhteisöllinen hyöty esiin.

Voin vain toivoa, että jokaisella oppilaalla olisi siihen mahdollisuus. Päättäjiltä toivon pitkäikäisyyttä, että tämä ei jäisi vaan projektiksi vaan jatkuisi sen jälkeen. Nuori tarvitsee tämän mahdollisuuden. (Opiskelija 5.)

Tiedän monta ihmistä, jotka tarvitsisivat Ankkuria jatkossakin, ens syksynä ja siitä eteenpäin. Olisi surkee homma jos ei Ankkuria olis. Tuntuu, että asia on nyt päällisin puolin hyvin, mutta Ankkurin tuki on tärkeä. (Opiskelija 6.)

Kun elämänhallinnan puutteesta kärsivät opiskelijat saadaan käymään koulua tai käymättömyyteen on keinoja, se tukee koko ryhmälle hyvää. (Ohjaustyön toimija 5.)

Helne (2002, 74–75, 85) kuvasi edellä syrjäytyneitä aikansa tuottamiksi ja sanoi, ettei syrjäytyneillä ole kuitenkaan paikkaa tässä ajassa. Tutkimusaineistossani on nähtävissä tämä paikan puute ja halu päästä itse ja tukea toisia pääsemään mukaan siihen, mistä ollaan vaarassa syrjäytyä. Aineistosta nousee vahva halu ohjauksen tuella pysyä mukana koulutuksessa ja myöhemmin valmistua ammattiin esimerkiksi kotona makaamisen sijaan.

En varmaan olisi tässä ilman Ankkuria, tosi iso merkitys. (Opiskelija 7.)

Jos Ankkuria ei olis, makaisin kotona, makaisin kotona. (Opiskelija 8.)

Monissa opiskelijoiden haastatteluissa korostuu juuri Ankkuri-ohjaajan antama ohjaus. Projektin tavoitteena oli kuitenkin toteuttaa ohjaus yhteistyössä muiden oppilaitoksien työntekijöiden kanssa. Ankkuri-ohjauksen korostuminen johtuu mielestäni siitä, että Ankkuri-projektin ohjaus on arvioinnin kohde. Ohjaustyön toimijoiden haastattelussa

ohjauksen toteuttaminen yhteistyönä mainitaan useammin. Se kertoo mielestäni, että projekti on päässyt tavoitteeseensa. Alla olevan sitaatit kuvaavat Ankkuri-ohjauksen ja oppilaitoksen muun ohjaustyön yhteistyötä.

Ankkuri on toiminut omalla laillaan ja se on hyvä toimintamalli. Ankkurilla on oma paikkansa toimintakentässä, oma roolinsa siinä. Ankkuri ei tee suuria linjoja yksin, ei toimi erillään vaan yhdessä on mietitty miten tehdään ja sitten ankkuri toimii omalla tavallaan opiskelijan kanssa. Tämä on lisäarvo opiskelijahuoltotyöryhmään. (Ohjaustyön toimija 6.)

On laatukysymys mihin ammatinopettajan aika menee, sen pitäisi mennä siihen, että opiskelijat valmistuvat hyviksi ammattilaisiksi työelämään. Tukitoimiin tarvitaan ankkurimaista työtä opetustyön rinnalle. Ankkuri on toiminut käytännössä, tässä on ollut laatua konkreettisesti. Meidän ei pidä jatkossa ummistaa silmiä syrjäytymisen ehkäisyssä vaan tarjota palveluja. (Ohjaustyön toimija 7.)

Ohjaukseen liittyvässä teoriaosuudessa Swedberg (1994, 41) määritteli syrjäytymisen muutosprosessiksi, joka on liikettä elämänhallinnan ja syrjäytymisen ulottuvuudella. Kuvioissa 2 ja 3 sijoitin opiskelijan elämänhallintaa tukevan ohjauksen keinoksi suuntaamaan syrjäytymisen muutosprosessia syrjäytymisvaarasta kohti elämänhallintaa. Ohjaustyön toimijoiden haastatteluista otettu lainaus kuvaa mielestäni sitä, että ohjaus on opiskelijalle mahdollisuus selviytyä, mutta ohjaus ei kuitenkaan estä koulutuksellista syrjäytymistä.

Kaikki Ankkurin ohjausta saaneet eivät ole valmistuneet ammattiin. Osa on saanut potkua ja osa valmistunut. Osa on saanut paljon lisätukea, mutta ei ole silti valmistunut. (Ohjaustyön toimija 8.)

Tämän luvun viimeinen ohjaustyön toimijan sitaatti liittää elämänhallintaa tukevaan ohjaukseen jälleen ajan keskeiseksi tekijäksi. Tarvitaan aikaa ja tukea, jotta opiskelijan syrjäytymisvaara ei muutu syrjäytymiseksi.

Ankkuroitujen opiskelijoiden kanssa on läpikäyty rankkoja asioita. Ankkuri on auttanut selvittämään taustoja, ohjannut ja tukenut, että opiskelija saa tarvitsemaansa apua yhteiskunnasta. Vaikuttavuus tulee viiveellä, ongelmat eivät ole hetkessä syntyneet, eikä niitä hetkessä ratkaista. (Ohjaustyön toimija 9.)

Syrjäytyminen ja sen ehkäisy käsitteinä ovat osoittautuneet opinnäytetyöhön liittyvissä arviointikeskusteluissa haasteellisiksi. Keskusteluista nousi esiin se, että sanaan syrjäytyminen on väsyttö. Syrjäytymisen kerrottiin olevan epämääräinen ja kulunut käsite. Sekä keskeisten ohjaustyön toimijoiden että johtoryhmän arviointikeskusteluissa toistui keskusteluteema, jossa kuvattiin syrjäytymisen ehkäisyn olevan enemmän yhteiskunnan tehtävä kuin oppilaitoksen tehtävä. Samoissa keskusteluissa kuitenkin pidettiin nuorten tukemista tärkeänä asiana sekä nuorta ajatellen että yhteiskunnallisesti. Eräässä keskustelussa korostettiin, että peruskoulun tulisi tukea opiskelijoita huomattavasti enemmän, jotta ammatillinen koulutus voisi keskittyä ammattiin valmistamiseen. Seuraava lainaus Helneltä (2002) syrjäytymiskeskustelusta kuvaa mielestäni vastaavaa ilmiötä:

”Syrjäytymiskeskustelun taustalta löytyy hallinnollisia pyrkimyksiä, taloudellisia prioriteetteja, kulttuurisia arvoja, muuttuvan yhteiskunnan tuottamaa epävarmuutta ja huolta siitä, mitä normaliteetti, yhteiskunta tai yhteisyys ylipäättänsä ovat. Kaikki nämä seikat vaikuttavat siihen, millaiseksi syrjäytymiskeskustelu muotoutuu.” (Helne 2002, 51.)

Tuloksissa nousi esiin, että ensisijaista on tukea opiskelijaa hänen elämänhallinnassaan. Opinnoissa etenemisen ja työelämävalmiuksien tukeminen onnistuu vastaavasti paremmin, kun opiskelijan oma elämänhallinta on vahvistunut. Opiskelijat ja oppilaitosten ohjaustyön toimijat kokivat pääsääntöisesti syrjäytymisvarassa olevan opiskelijan ohja-

uksen erittäin merkitykselliseksi. Usein pitkään jatkuneista ja monikerroksisista ongelmista ei koettu selviydyttävän ilman toisen ihmisen ohjausta ja tukea. Syrjäytymisvaarassa olevat opiskelijat tarvitsevat selviytyäkseen monien ammattilaisten yhteistyönä toteutettua ohjausta ja tukea. Opiskelijan elämänhallinnan tukeminen on dialogissa toteutettava yksilöllinen prosessi, joka vaatii aikaa ja jatkuvuutta. Oppilaitoksessa jokaisen työntekijän osuus opiskelijan tukemiseksi on tärkeää. Syrjäytymisvaarassa oleva nuori tarvitsee opetushenkilöstön tuen lisäksi rinnalleen ohjaajan, jolla on aikaa ja ammattitaitoa tukemiseen.

Seuraavassa kappaleessa kuvaan tuloksia, jotka vastaavat toiseen tutkimuskysymykseeni ja kertovat syrjäytymisvaarassa olevien opiskelijoiden ohjauksen ominaispiirteistä.

7.2 Syrjäytymistä ehkäisevän ohjauksen ominaispiirteitä

Kuvaan toiseen tutkimuskysymykseeni liittyviä tuloksia syrjäytymistä ehkäisevän ohjauksen ominaispiirteiden kautta. Ohjauksen kuusi ominaispiirrettä ovat tuloksia, jotka ovat yhdistelmä Bikva-aineistosta nousevia teemoja, Ankkuri-projektissa toteutettuja kokemuksia ja teoreettisesta tietoa syrjäytymisestä, elämän hallinnasta ja ohjauksesta.

Tämän opinnäytetyön tuloksena löytyi ominaispiirteitä, jotka määrittävät, millaista syrjäytymisvaarassa olevan opiskelijan ohjauksen tulisi olla. Ohjausta kuvaavat seuraavat *kuusi tekijää*: 1. etsivää työtä oppilaitoksen sisällä, 2. jalkautuvaa matalan kynnyksen ohjausta, 3. nopeaa puuttumista ja varhaista tukemista, 4. ohjaamista opiskelukykyisyyteen ja työkykyisyyteen, 5. ohjausta yhteistyössä opiskelijan ja verkostojen kanssa ja 6. yksilöllisesti räätälöityä ohjausta.

Ohjauksen tulee olla *etsivää työtä oppilaitoksen sisällä*. Syrjäytymisvaarassa oleva opiskelija tulee tavoittaa ohjauksen piiriin ennen kuin on liian myöhäistä. Opiskelijalla on usein paljon poissaoloja, tekemättömiä opintosuorituksia ja ahdistunut ja motivoimaton olo. Syrjäytymisvaara muuttuu helposti syrjäytymiseksi, mikäli opiskelijan tilanteeseen ei puututa. Kunnissa toteutettava etsivä nuorisotyö tavoittelee niin sanottuja kadonneita nuoria, jotka eivät ole minkään yhteiskunnallisen palvelun piirissä. Etsivä työ oppilaitoksen sisällä etsii oppilaitoksesta nuoria, jotka ovat vaarassa keskeyttää opintonsa.

Aineistosta nousee esiin, että syrjäytymisvaarassa oleva opiskelija kokee kynnyksen hakea tukea opintoihinsa opetushenkilöstöltä liian korkeaksi. Opiskelijat kokevat myös, että ”tukitaho ei voi olla mikään ovi, jonka takana auttava taho on”. Jotta tuki ja ohjaus

saavuttavat vaikeassa tilanteessa olevan opiskelijan, tuen tulee olla *jalkautuvaa matalan kynnyksen ohjausta*.

Aineistosta nousi esiin, että varsinkin opintojen ensimmäinen vuosi on syrjäytymis-herkkää aikaa, joten ohjauksen tulee olla *nopeaa puuttumista ja varhaista tukemista* opintojen alusta alkaen. Oppilaitoksissa tulee kehittää ohjausta ennaltaehkäisyn suuntaan, jotta tukitoimia olisi tarjota ennen kuin syrjäytymisen prosessi alkaa.

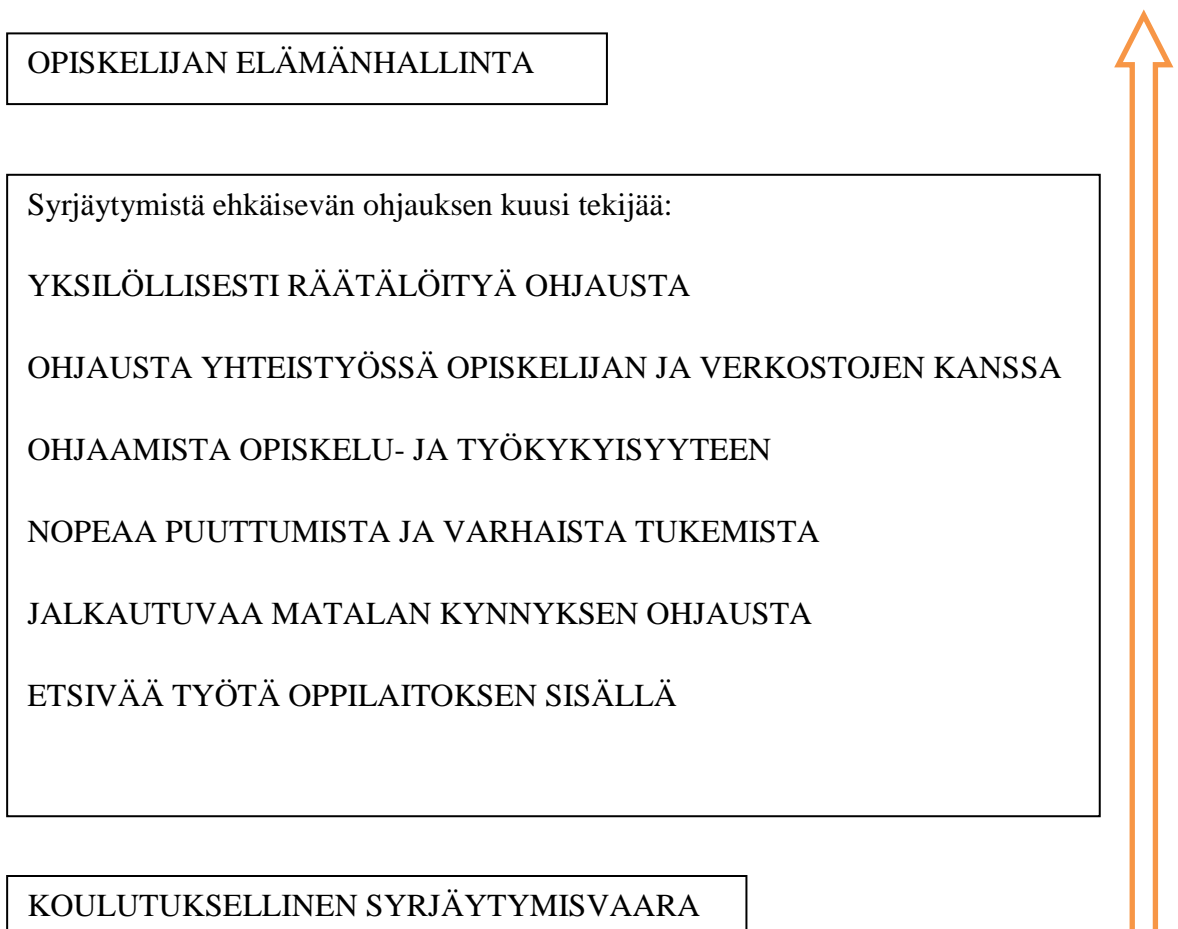
Ammattiin opiskelu on omaan ammattialaan liittyvän tiedon, taidon ja ammatillisuuden oppimista. Oppimisprosessin onnistuminen ja tuleva työelämä vaativat nuorelta opiskelu- ja työkykyisyyttä. Syrjäytymisvaarassa olevan opiskelijan ohjaamisen tavoitteena tulee olla *opiskelijan opiskelu- ja työkykyisyyden tukeminen*. Ohjausprosessissa tulee valmentaa opiskelijaa itseohjautuvasti huolehtimaan omasta opiskelu- ja työkykyisyydestään.

Ohjauksen yksi tärkeimmistä ominaispiirteistä on se, että opiskelijaa tuetaan hänen omassa toimintaympäristössään oppilaitoksessa. *Ohjaus* tulee toteuttaa avoimessa yhteistyössä opiskelijan ja verkostojen kanssa.

Ohjauksen tulee olla *yksilöllisesti räätälöityä ohjausta*, joka määrittyy opiskelijan tuen tarpeen ja tavoitteiden mukaisesti. Ohjauksen kesto, intensiteetti ja työtavat määritellään yhdessä opiskelijan kanssa.

Olen kuvannut kuviossa 4 syrjäytymisvaarassa olevan opiskelijan elämänhallintaa tukevan ohjauksen kuusi ominaispiirrettä yhdistettynä tulokseen, jonka mukaan ohjaus on keino tukea koulutuksellisessa syrjäytymisvaarassa olevan opiskelijan elämänhallintaa.

KUVIO 4 Syrjäytymisvaarassa olevan opiskelijan elämänhallintaa tukeva ohjaus

7.3 Tuloksien peilaaminen aikaisempaan tutkimukseen ja jatkotutkimusaiheita

Peilaan tässä luvussa joitakin syrjäytymiseen liittyviä tutkimuksia opinnäytetyöhöni ja nostan luvun lopussa esille jatkotutkimusaiheita.

En ole löytänyt tutkimuksia, joissa tutkitaan opiskelijan elämänhallintaa tukevaa ohjausta syrjäytymisen ehkäisyn näkökulmasta ammatillisissa oppilaitoksissa Suomessa. Syrjäytymiseen ja sen ehkäisyyn liittyviä tutkimuksia ja erilaisia oppilaitoksissa toteutettuja projektien arviointeja on tehty. Aiheen ajankohtaisuuden vuoksi tutkimuksia syrjäytymisestä tullaan varmasti tekemään koko ajan lisää.

Nuorista koulupudokkaista, jotka ovat sosiaalityön asiakkaina, on tehty tuore tutkimus. Tutkimus käsittelee vuonna 2011 voimaan astunutta toimeentulotuen muutosta. Tutkimuksella selvitettiin, miten toimeentulotuen mahdollinen alentaminen tilanteissa, kun alle 25-vuotias on keskeyttänyt koulutuksen, vaikuttaa nuorten kouluttautumiseen. Tutkimustulokset osoittavat, että taloudellisella pakottamisella uhkaaminen on epätarkoituksenmukainen keino ohjata nuoria koulutukseen. Opiskelun esteinä ovat erilaiset terveyteen ja työkykyyn liittyvät ongelmat, tukiverkkojen puutteellisuus, taloudellisen vaikeudet tai vaikeus päästä haluamalleen koulutuslalle. (Palola, Hannikainen-Ingman ja Karjalainen 2012, 310–314.) Palolan yms. tutkimuksen tulos todentaa mielestäni tämän opinnäytetyön ajatusta siitä, että pakote, takuu tai koulutuspaikka ei riitä syrjäytymisvaarassa olevaa nuorta tukevaksi toimenpiteeksi. Tarvitaan syrjäytymisen ehkäisyn näkökulmasta toteutettua ohjausta.

Erityisesti työelämän ja koulutuksen rakenteissa tarvitaan yksilöllistä joustoa syrjäytymisuhan alla olevien nuorten tilanteissa. Palvelujärjestelmän tulee olla valpas, jotta se pystyy minimoimaan palvelujen syrjäyttäviä elementtejä. (Palola yms. 2012, 312–313.)

Mikko Takala (1992) on tutkimuksissaan selvittänyt kouluallergiaa ilmiönä syrjäytymisen teorioiden kautta. Takalan tutkimuksessa Kouluallergia seurataan kouluvaikeuksissa olevien nuorten pärjäämistä. Takalan mukaan koulun antama tuki ei ole sellaista, jota kouluallergikot haluavat tai tarvitsevat. Tarkoituksenmukaisen tuen puuttumisen seurauksena voimakas koulutuskielteisyys alkaa kehittyä. Ongelman taustatekijöitä ovat esimerkiksi motivaatio-ongelmat, vuorovaikutusongelmat ja perhetaustaan liittyvät ongelmat. Koulukielteisyyden kehittyttyä nuori ei enää näe syytä käydä koulua, mistä seuraa usein alisuoriutuminen tai koulun keskeyttäminen. (Takala 1992, 11–38.) Takalan tutkimuksessa tuli ilmi, että koulun tarjoama tuki, nuoren kokemus tarjotusta tuesta ja syrjäytymisvaarassa olevan nuoren tuen tarve eivät kohtaa. Takalan tutkimuksen sanoma tukee mielestäni valintaani käyttää opiskelijoita osallistavaa ja asiakaslähtöistä arviointia, jotta saadaan tietoa opiskelijoilta itseltään.

Kuronen (2010) käsittelee tutkimuksessaan Peruskoulusta elämänkouluun, syrjäytymisvaarassa olevien nuorten aikuisten tarinoita peruskoulusuhteesta ja elämänkoulusta peruskoulun jälkeen. Hänen tutkimuksensa tulokset todentavat, että oppilaitoksissa on tarvetta kehittää opiskelijoiden tueksi elämänhallinnan tukea, varhaista puuttumista, osallistamista. Oppilaitosten kokonaisvaltaisen ohjausympäristön ja –kulttuurin kehittämisen tärkeys on Kurosen tutkimuksessa keskeinen sanoma. (Kuronen 2010, 83, 324.)

Lisää tutkimustietoa tarvitaan nuoruusvaiheeseen liittyvistä siirtymistä kuten esimerkiksi peruskoulun jälkeisen elämän kannalta kriittisistä tekijöistä, koulutuksesta vetäytyvien nuorien kokemuksista tai siitä, millaiset kokemukset vaikuttavat eri ikävaiheissa myönteisen tai kielteisen koulutuskansalaisuuden rakentumiseen. Suomessa on käytössä aika paljon tutkittua tietoa yksilöllisistä tekijöistä, jotka ovat syrjäytymisen taustalla. Tarvitsemme lisää kokemuksellista tietoa syrjäytyneiden ja syrjäytymisvaarassa olevien nuorten omasta toimijuudesta, joka liittyy koulutukseen ja työmarkkinoihin. (Palola ym. 2012, 312, 314–315.)

Tämän opinnäytetyön arvo on vahvassa opiskelijan äänen esiin tuomisessa. Tutkimustulokset tuovat tuoreen opiskelijälähtöisen näkökulman koulutukselliseen syrjäytymisen ehkäisyyn. Opiskelijan elämänhallintaa tukevaa ohjausta kuvaavat osatekijät tuovat mielestäni konkreettista tietoa siitä mitä, ja miten oppilaitoksissa voidaan ehkäistä syrjäytymistä. Teoreettisten käsitteiden määrittelemisen yhteydessä olen myös tuonut vahvasti uutta näkemystä määritelmiin koulutuksellisen syrjäytymisen näkökulmasta.

Jatkotutkimusta tulisi mielestäni tehdä ammatillisissa oppilaitoksissa työskentelevistä sosiaalialan koulutuksella toimivista ohjaustyön toimijoista. Koulusosiaalityötä käsitteleviä lisensiaattitöitä ja väitöskirjoja on tehty Wallinin tietämyksen mukaan vain muutamia (Wallin 2011, 11). Mielestäni olisi tärkeää saada tietoa siitä, miten sosiaalialan asiantuntijuus, osaaminen ja työtavat koetaan osana ammatillisten oppilaitosten tukipalveluita. Erityisen tärkeää olisi kehittää tukemisen tapoja, joita voidaan toteuttaa myös opiskelijoiden työssäoppimisjaksojen aikana.

Toinen jatkotutkimusaihe on tutkimuksellisesti kehittää etsivän nuorisotyön ja oppilaitoksissa tehtävän ohjaustyön yhteistyötä ennakoiden tulevaa yhteiskunta- ja koulutustakuun voimaan astumista.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän opinnäytetyön tarkoitus oli selvittää, miten Ankkuri-projektiin osallistuneet tahot kokivat syrjäytymisvaarassa olevan opiskelijan ohjauksen merkityksen. Tarkoituksena oli myös asiakaslähtöisesti ja osallistavasti tutkia, millainen ohjaus tukee syrjäytymisvaarassa olevaa opiskelijaa.

Ankkuri-projektin arviointi ja tämä opinnäytetyö prosesseina ovat käynnistäneet yhteisen oppimisprosessin syrjäytymisvaarassa olevien opiskelijoiden ohjaukseen ammatillisissa oppilaitoksissa. Syrjäytyminen, syrjäytymisen ehkäisy ja elämänhallinta saattavat olla julkisuudessa tai arkipuheessa abstraktin tuntuista sanahelinää, mutta nämä käsitteet kuitenkin konkretisoituvat monen nuoren elämäntodellisuudessa todellisiksi haasteiksi. Tässä opinnäytetyössä on näiden opiskelijoiden ääni saatu 30 nuoren voimalla kuuluville, ja suurin osa heistä on kokenut, että nuori tarvitsee koulutuksen aikana tukea ja ohjausta, jotta selviytyisi syrjäytymisen sijaan.

Resurssit nousivat Bikva-arvioinnin jokaisessa vaiheessa esiin. Arviointiin osallistuneet tahot viestittivät jokainen tavallaan, että syrjäytymisen ehkäisy ja opiskelijoiden tukeminen ovat aiheita, joihin halutaan ja joihin pitkällä tähtäimellä kannattaa satsata. Jännite syntyi pitkällä tähtäimellä kannattamisen ja resurssien riittävyyden välille. Keskusteluissa epäiltiin, voiko tukemiseen ja ohjaukseen riittää rahaa Suomen taloustilanteessa.

Mielestäni opiskelijoiden tukemiseen resursointi on paljon muutakin kuin taloudellista panostamista tai taloudellisten resurssien puutteesta kärsimistä. Resursointi on mielestäni satsaamista laatuun ja aikaan niin tiedollisella, taidollisella kuin asenteellisellakin tasolla. Syrjäytymisen ehkäisyn näkökulman huomioimisen oppilaitoksissa olen jakanut *tiedolliseen, taidolliseen ja asenteelliseen* tasoon. Oppilaitoksissa tulee olla tarjolla

ohjausta, jotta syrjäytymisvaara ei muutu syrjäytymiseksi vaan opiskelijalla on mahdollisuus saada ohjauksesta tukea elämänhallintaansa.

Tiedollisia resursseja, joita projektin päätyttyä voidaan hyödyntää oppilaitoksissa, ovat Bikva-arvioinnin kautta syntynyt laaja kokemustieto ja Bikva-arviointimenetelmään liittyvä tieto. On saatavilla uutta syrjäytymiseen ja elämänhallintaan liittyvää teoreettista tietoa sekä tietoa siitä, millainen ohjaus tukee syrjäytymisvaarassa olevan opiskelijan elämänhallintaa.

Asiakaslähtöisen ja osallistavan arviointiprosessin toteuttaminen ja syrjäytymisvaarassa olevan opiskelijan ohjauksen kehittäminen ovat *taidollisia resursseja*, jotka auttavat opiskelijaa tukevien palvelujen kehittämistä jatkossakin.

Asennetasolla opiskelijan elämänhallinnan tukemiseen ja syrjäytymisen ehkäisyyn resursointi konkretisoituu päivittäisissä vuorovaikutustilanteissa opiskelijoiden kanssa. Tärkeässä asemassa on avoin ja sujuva opiskelijahuollon ja muun oppilaitoksen yhteistyö. Yhteistyö mahdollistaa ajan, tilan ja osallisuuden antamisen myös niille opiskelijoille, joilla on haasteita opintojen etenemisessä, elämänhallinnassa tai työelämävalmiuksissa. Oppilaitoksessa työskentelevien yhteistyöllä voidaan luoda opiskelijan tukemiseen käytänteitä, joissa huomioidaan syrjäytymisen ehkäisyn näkökulma. Kuronen (2010, 324) konkretisoi oppilaitosten käytäntöihin panostamista oppilaitoksissa. Oppilaitoksissa tarvitaan kokonaisvaltaista ohjauskulttuuria, teorian ja käytännön välisen yhteyden etsimistä, osallistavia opiskelun muotoja, tavoitteellista yhteistyötä nuorten verkostojen kanssa sekä syrjäytymisilmiötä ehkäisevien ja korjaavien toimintamallien kehittämistä ja lisäämistä.

Tämän tutkimuksen myötä saatiin selville opiskelijan elämänhallinnan tukemisen tärkeys. Sekä ohjausta saaneiden opiskelijoiden omat kokemukset että teorialieto todentavat,

että oppilaitoksissa voidaan tukea opiskelijoiden elämänhallintaa ohjauksen keinoin. Tämän työn tuloksissa on kuvattu myös kuusi tekijää, joiden ohjaamina syrjäytymistä ehkäisevää ohjausta kannattaa oppilaitoksissa kehittää.

Esittelen lopuksi ohjaamiseen liittyvät kehittämis ehdotukseni ammatillisen koulutuksen järjestäjille.

1. Elämme todellisuudessa, jossa iso joukko nuoria on vaarassa syrjäytyä koulutuksesta. Opiskelijoiden tukemiseen tulee satsata oppilaitoksissa ohjaustyötä kehittämällä. Opettajat ja opiskelijahuoltohenkilöstö tarvitsevat rinnalleen ohjaajia, joilla on aikaa ja ammattitaitoa tukea syrjäytymisvaarassa olevia opiskelijoita heidän haasteissaan. Opintojen hallittu keskeyttäminen voi olla nuoren kannalta joissakin tilanteissa paras ratkaisu. Oppilaitoksessa pitää olla valmiutta ohjata opiskelijaa kiinnittymään opiskelijalle paremmin sopivaan vaihtoehtoon.
2. Oppilaitosten toimintakulttuuria ja asenneilmapiiriä tulee kehittää syrjäytymisen ehkäisyn näkökulmasta. Varhaista tukea ja puuttumista tulee olla tarjolla. Oppilaitos, jossa on riittävästi tarjolla kannustusta, tukea ja ohjausta, voi avoimesti tehdä näkyväksi valmiutensa tarjota opiskelijoilleen syrjäytymistä ehkäisevää ohjausta laadukkaana opetuksen lisäksi. Kannustava ja asenneilmapiiriltään salliva toimintakulttuuri on jo itsessään syrjäytymistä ehkäisevää eikä maksa mitään. Hyvät opiskelijan tukitoimet ehkäisevät syrjäytymistä ja tuovat turvallisuutta myös muille opiskelijoille ja henkilökunnalle.
3. Suosittelemme ohjaustyön kehittämistä osallistavan ja asiakaslähtöisen Bikva-arvioinnin keinoin. Kannustukseksi mainittakoon, että koulutuskuntayhtymäsämme ohjaustyön määrällisiä resursseja lisättiin kolmessa oppilaitoksessa Ankuri-projektin ja siihen liittyvän Bikva-arvioinnin ansiosta. Arvioinnin arvo on yhteisessä oppimisprosessissa, joka ei pääty arviointiprosessin päätyttyä vaan jatkuu tulosten hyödyntämisellä. Atjosen (2007, 55–57) mukaan arvioinnin taidoille muutosprosesseille on tyypillistä, että arviointitulosten hyödyntämisessä aktiivisina toimijoina toimii pieni joukko, joiden vastuulle jää uudistusten eteenpäin vieminen ja muiden kannustaminen. Toivon tämän opinnäytetyöraportin li-

säävän valmiutta hyödyntää arvioinnin tuloksia oppilaitoksissa. Toivon raportin hyödyttävän myös muita syrjäytymisvaarassa olevia opiskelijoita työssään kohtaavia.

Tämän opinnäytetyön keskeinen kysymys on ollut millainen ohjaus tukee syrjäytymisvaarassa olevaa opiskelijaa. Kysymykseen vastaamiseen on osallistavan arvioinnin ansiosta osallistunut yhteensä 78 ihmistä. Yhteenvetona voidaan sanoa, että vastaus on hyvin inhimillinen, ehkä vastaajiensa näköinen. Opiskelija tarvitsee ohjausta, aikaa ja välineitä elämänhallinnan saavuttamiseen, jotta saavuttaa riittävän opiskelukykyisyyden, valmistuu ammattiin ja työllistyy. Päätän johtopäätökset runoilija Heli Laaksosen runoon, joka mielestäni kiteyttää syrjäytymistä ehkäisevän ohjauksen ja kouluttautumisen merkityksen yksilön elämässä.

”Ihmise onni tule siit, et hänel o oma paikka täsä maailmas, oma merkitys ja tarkoitus.

Ammatin kaut ihminen rakentta oman pesäkolos ja vahvista miältäs, taito ja tiato antta rohkeut ja riamu.

Kaikil tavoil tarttis autta nuari saama maailmasyrjäst kii jo iha alust saak.”

Heli Laaksonen, runoilija, Laitila.

LÄHTEET

Atjonen, P. 2007. Hyvä, paha arviointi. Kustannusosakeyhtiö Helsinki: Tammi.

Arnikil, T. & Eriksson, E. 2012. Huoli puheeksi. Opas varhaisista dialogeista. Stakes oppaita 60. Tampere. https://www.julkari.fi/.../URN_ISBN_978-951-33-1792-8.pdf? Viitattu 22.11.2012.

Ekström, L., Leppämäki, P. & Vilen, M. 2002. Vuorovaikutuksellinen tukeminen sosi-aali- ja terveysalalla. Juva:Wsoy.

Feldt, T. 2000. Sense of Coherence. Structure, Stability and Health Promoting Role in Working Life. Jyväskylä University Printing House, Jyväskylä and ER-paino Ky. Lievestuore 1999.

Gråsten-Salonen, H & Mehtiö, M. 2010. Teoksessa Sosiaalityön käsikirja, Kananoja A, Lähteinen, M. ja Marjamäki, P. (toim.). Tallinna:Tietosanoma oy.

Heikkonen, K. & Välikangas, H. 2011. Elämänhallinta yksilön kokemuksena. Pulina-paja-projektin merkitys nuorten elämänhallinnan kokemukseen. Oulun yliopisto. Kasvatustieteen pro-gradu tutkielma. Kasvatustieteen tiedekunta. http://www.mielenterveysseura.fi/files/864/gradu_Heikkonen_Valikangas.pdf. Viitattu 22.10.2012.

Helne, T. 2002. Syrjäytymisen yhteiskunta. Helsingin yliopisto. Valtiotieteellinen tiedekunta. Sosiaalipolitiikan laitos. Stakes. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Tutkimuksia 123. Helsinki.

Helne, T & Karisto A. 1992. Syrjäytymisen ongelma. Teoksessa Riihinen O. (toim.) Sosiaalipolitiikka 2017. Näkökulmia suomalaisen yhteiskunnan kehitykseen ja tulevaisuuteen. Juva: WSOY.

Helakorpi, S. 2006. Koulutuksen kehittävä arviointi. Työkaluja osaamisen johtamiseen. Hämeenlinna: Hämeen ammattikorkeakoulu. Saarijärvi: Saarijärven offset.

Järjestöarviointi nettisivut. http://www.jarjestoarviointi.fi/tukea_arviointiin/. Viitattu 8.9.2012.

Kalliola, T. ym. 2010. Matkalla ohjaajuuteen. Kirjapaja. Helsinki.

Kauppi, A. (toim.) 2005. Kehittävä arviointi – periaatteita ja sovelluksia. Helian julkaisusarja C, Ammatillinen opettajakorkeakoulu, 12:2005. Oy Edita Ab. Helsinki.

Keltikangas-Järvinen, L. 2008. Temperamentti, stressi ja elämänhallinta Wsoy. Juva.

Komonen, K. 2001. Työn moraalista koulutuksen moraaliin. Teoksessa Aikuistumisen pullonkaulat. Kuurne, T. (toim.) Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisoasian neuvottelukunta, Stakes. Helsinki.

Korkeakoski, E. & Silvennoinen, H. (toim.). 2008. Avaimia koulutuksen arvioinnin kehittämiseen. Koulutuksen arviointineuvoston julkaisuja 31. Koulutuksen arviointineuvosto. Jyväskylä.

Kuorelahti, M. & Viitanen, R. 1999. Johdanto teoksessa Holtittomasta hortoilusta hallittuun harhailuun –nuorten selviytymisen riskit ja selviytymiskeinot. Nuoran julkaisuja Mannerheimin lastensuojeluliitto Nro 14. Nuorisoasian neuvottelutoimikunta, Helsinki. http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Nuoriso/nuorisoasiain_neuvottelukunta/julkaisut/muut_tutkimukset/holtittomasta_hallittuun.pdf. Viitattu 1.11.2012.

Kuronen, I. 2010. Peruskoulusta elämäkouluun. Ammatillisesta koulutuksesta syrjäytymisvaarassa olevien nuorten aikuisten tarinoita peruskoulusuhteesta ja elämäkulusta peruskoulun jälkeen. Jyväskylän yliopisto, koulutuksen tutkimuslaitos, tutkimuksia 20. Jyväskylän yliopistopaino. Jyväskylä 2010. http://ktl.jyu.fi/img/portal/17787/Tutkimuksia_26_netti.pdf?cs=1275980650. Viitattu 20.10.2012.

Laitinen, A. 2008. Strong Evaluation without Moral Sources : On Charles Taylor's Philosophical Anthropology and Ethics. <http://site.ebrary.com.elib.tamk.fi/lib/tamperepoly/docDetail.action?docID=10256584>. Viitattu 26.11.2012.

Lehtonen, H. (toim.) 2008. Sytykkeitä syrjäytymisen ehkäisyyn. Hämeenlinna. Tampereen yliopisto, opettajankoulutuslaitos.

Lämsä, A-L. 2009. Tuhat tarinaa lasten ja nuorten syrjäytymisestä. Lasten ja nuorten syrjäytyminen sosiaalihuollon asiakirjojen valossa. Oulu: Oulun yliopisto, 2009. <http://herkules.oulu.fi/isbn9789514290213/isbn9789514290213.pdf>. Viitattu 22.10.2012.

Lämsä, A-L. 1999. Nuorten elämänpiirit syrjäytymisen ja selviytymisen näyttämönä. Teoksessa Kuorelahti, M. & Viitanen, R. (toim). Holtittomasta hortoilusta hallittuun harhailuun – nuorten selviytymisen riskit ja selviytymiskeinot. Nuoran julkaisuja Mannerheimin lastensuojeluliitto. Nro 14. Nuorisoasian neuvottelutoimikunta, Helsinki. http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Nuoriso/nuorisoasiain_neuvottelukunta/julkaisut/muut_tutkimukset/holtittomasta_hallittuun.pdf. Viitattu 1.9.2012.

Myllyniemi, S., Suurpää, L. & Hoikkala T. 2012. Nuorten ääni on kuuluttava tilastojen alta. Helsingin Sanomat, 10.2.2012.

Niinistö, S. 2012. Nuorten syrjäytymisen tilannekartoituksesta toimintaan seminaari 14.8.2012. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos ja Opetushallitus. <http://www.videonet.fi/thl/20120814/1/#>. Viitattu 1.9.2012.

Nuorten yhteiskuntatakuu 2013. Työllisyys ja yrittäjyysosasto. Raportti 15.3.2012. TEM raportteja 8/2012. Helsinki: TEM, 2012. http://www.tem.fi/files/32352/Nuorten_yhteiskuntatakuu_-_tyoryhman_raportti_%282%29.pdf. Viitattu 3.9.2012.

Ojanen, S. 2000. Ohjauksesta oivallukseen. Ohjausteorian kehittelyä. Helsingin yliopiston tutkimuskeskus Palmenia. Saarijärvi: Palmenia-kustannus.

Oph arviointikäytännöt.
www.peda.net/veraja/oph//arviointi/kaytannot/prosessa/arviointi. Viitattu 1.9.2012.

Pahkala, K. 2002. Suojaako hyvä elämänhallinta työuupumukselta? Ehkäisevän sosiaali- ja terveystieteiden verkostolehti 2/2002, 8–9. Lasten ja nuorten syrjäytymisen ennaltaehkäisy koulutuksen alalla. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä

2003:4.

http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2003/liitteet/opm_149_tr04.pdf?lang=fi. Viitattu 1.11.2012.

Palola, E., Hannikainen-Ingman, K. & Karjalainen, V. 2012. Nuorten syrjäytymistä on tutkittava pintaa syvemmin. Yhteiskuntapolitiikka 77, (2012):3.

Pitkälä, A. 2012. Koulun rooli syrjäytymiskehityksessä. Nuorten syrjäytymisen tilannekartoituksesta toimintaan Seminaarissa 14.8.2012: <http://www.videonet.fi/thl/20120814/1/#>. Viitattu 3.9.2012.

Puska, P. 2012. Syrjäytymisen kansalliset riskitekijät. Nuorten syrjäytymisen tilannekartoituksesta toimintaan Seminaarissa 14.8.2012: <http://www.videonet.fi/thl/20120814/1/#>. Viitattu 3.9.2012.

Raunio, K. 2000. Sosiaalityö murroksessa. Helsinki: Gaudeamus.

Raunio, K. 2006. Syrjäytyminen. Sosiaalityötä kiinnostavia näkökulmia. Helsinki: Sos-te. Sosiaali ja terveys ry.

Robson, C. 2001. Käytännön arvioinnin perusteet. Opas evaluaation tekijöille ja tilaajille. Helsinki: Tammi.

Roos, J.P. 1981. Elämäntapojen tyypeistä elämänkertojen valossa. Teoksessa Roos, J.P. Elämäntapaa etsimässä. Gummerus, Jyväskylä 1985.

Sosiaali- ja terveysministeriö, 2012. Syrjäytymisen ja köyhyyden ehkäiseminen. http://www.stm.fi/hyvinvointi/osallisuuden_edistaminen/syrjaytymisen_ja_koyhyden_ehkaisuinen. Viitattu 25.11.2012.

Svedberg, L.1994. En bok om marginalitet. Stockholms universitet, Institution för socialt arbete. Social högskolan. Stockholm.

Tekry toiminta-arviointi nettisivut. <http://www.tekry.fi/web/index.php?page=toiminta-arviointi>. Viitattu 8.9.2012.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta nettisivut. http://www.tenk.fi/hyva_tieteellinen_kaytanto/kaytanto.html. Viitattu 7.12.2012.

Työvoimahallinnon nettisivut. http://www.mol.fi/mol/fi/00_tyonhakijat/03_nuoret/05_yhteiskuntatakuu_nuoret/index.jsp. Viitattu 1.9.2012.

Valkonen, J. & Harju, S. 2005. Ihmisen arvoinen diili. Tuetun työllistymisen hankkeen toimeenpano ja tulokset. Kuntoutussäätiön tutkimuksia 73/2005. Helsinki: Yliopistopaino.

Vastamäki, J. 2010. Sense of Coherence and Unemployment. Väitöskirja. Kuopion Yliopisto. Yhteiskunta tieteellinen tiedekunta. http://www.opus.ub.uni-erlangen.de/opus/volltexte/2010/1556/pdf/Vastamaeki_Jaana_Dissertation.pdf. Viitattu 25.11.2012.

Wallin, A. 2011. Sosiaalityö koulussa. Avaimia hyvinvointiin. Helsinki: Tietosanoma Oy.

Virtanen, P. 2007. Arviointi – Arviointitiedon luonne, tuottaminen ja hyödyntäminen. Helsinki: Edita Prima Oy.

Virtanen, P. 2000. Projektityö. Helsinki: WSOY.

LIITTEET

Liite 1 Bikva-arvioinnin ensimmäisen vaiheen kysymykset

Millaista tukea ja ohjausta opiskelija tarvitsee opiskellessaan ammatillisessa oppilaitoksessa?

1. Millaista tukea ja ohjausta opiskelija tarvitsee elämänhallintaan?

- Oletko saanut itse tukea ja ohjausta?
- Onko tuki ja ohjaus ollut riittävää?
- Mitä olisit vielä tarvinnut?

2. Millaista tukea ja ohjausta opiskelija tarvitsee opinnoissa, jotta valmistuu ammattiin?

- Oletko saanut itse tukea ja ohjausta?
- Onko tuki ja ohjaus ollut riittävää?
- Mitä olisit vielä tarvinnut?

3. Mitä hyvää Ankkurissa on?

4. Mitä huonoa Ankkurissa on?

5. Millainen merkitys Ankkuri-ohjauksella on ollut sinulle?

6. Millaisia terveisiä haluat lähettää Sasky:n johtoryhmälle ja hallitukselle liittyen syrjäytymisvaarassa olevien opiskelijoiden ohjaamiseen ja tukemiseen Ankkuri-projektin päätyttyä?

Liite 2. Kutsu oppilaitosten keskeisille ohjaustoimijoille Bikva-arvioinnin toisen vaiheen haastatteluun.

Arvoisat Ankkuriin osallistuneet apulaisrehtorit, ryhmänohjaajat, koulutusohjaajat, opot ja terveydenhoitajat!

Saskyn Ankkuri-projekti on päätösvaiheessa ja on ajankohtaista arvioida projektia. Projektin tavoite on saada aikaan positiivisia muutoksia, nyt tarvitaan sinun asiantuntemustasi ja kokemuksiasi Ankkurista!

Järjestämme keskeisille opiskelijoiden ohjaukseen liittyville työntekijöille ryhmämuotoisen asiantuntijahaastatteluun, joka toteutetaan:

Ryhmähaastattelun kesto on 90 min.

Haastattelun ja arvioinnin menetelmänä käytetään Bikva-mallia. Bikva tulee sanoista Brugerindragelse i kvalitetsvurdering, joka on suomennettuna: asiakkaiden osallisuus laadunvarmistajana.

Bikvaprosessin tavoitteena on tietoisuuden lisääminen siitä millaista ohjaustyötä Saksyssa tulevaisuudessa tarvitaan Ankkurista saatujen kokemusten perusteella. Päämääränä on saada aikaan muutosta. Kolmivaiheisen mallin mukaisesti olemme jo haastatelleet ankkuritoimenpiteisiin osallistuneita opiskelijoita. Teidän haastattelujenne jälkeen luomme siinä esiin nousseista teemoista viimeisen vaiheen Bikvahaastattelun rungon. Viimeinen haastattelu toteutetaan Saskyn johtoryhmälle ja hallitukselle kesällä 2012.

Opiskelen Sosionomin ylempää ammattikorkeakoulututkintoa tutkintoa Tampereen ammattikorkeakoulusta. Toteutan hankkeen loppuarviointia opinnäytetyöni yhteistyössä Ankkuri-projektin kanssa. Opinnäytetyön tavoite on arvioinnin kautta tuottaa tietoa siitä millaista muutosta Sastamalan koulutuskuntayhtymän ohjaustyöhön tarvitaan syrjäytymisen ehkäisyn näkökulmasta. Arvioinnin kautta tavoitteena on kuvata miten Ankkuri-hanke on onnistunut ohjausprosessissa, jonka osia ovat: 1. elämän hallintaa tukeva ohjaus, 2. opintojen etenemistä tukeva ohjaus, 3. työelämävalmiutta tukeva ohjaus.

Ryhmähaastatteluun osallistuminen on nimetöntä. Keskustelut videoidaan ja kirjataan. Video-tallenteet hävitetään kirjaamisen jälkeen.

Terveisin: Tiina Kylväjä muun Ankkuri-tiimin puolesta

Lisätietoja Bikva-mallista:

Krogstrup, Hanne Katherine. Asiakaslähtöinen arviointi. Bikva-malli. Suom. Julkunen, Ilse. FinSoc arviointiraportteja 1/2004. www.stakes.fi/finsoc

Liite 3. Kirjallinen haastattelurunko toisen vaiheen arviointikeskusteluun

Opiskelijat kokevat seuraavaa teemasta elämän hallinnan tukeminen:

”Elämänhallintaan tarvitsee sellaista suunnan näyttöä. Kun nuori hakee itseään, oikeaa alaa, miksi opiskelee, pitäisikö mennä töihin? Olen itse saanut apua elämänhallintaa ja koen että siitä on ollut apua. Tukea olen saanut riittävästi.”

”Ankkuri on hyvä koska, olen ”löytänyt” itseni. Olen miettinyt ankkurissa arvoja. Ankkuri on auttanut, olen saanut itseäni niskasta kiinni.”

”Koen että nuoren aikuisen kohdalla aika olennainen osa, jos hukassa elämänhallinta, ei voi viedä opintojakaan eteenpäin. Koulussa pitäisi ihminen jolla olisi tietyt luokat vastuulla, aikuinen ihminen jolle ja jonka kanssa voi jutella, että kaikki ok. Luokassa ihmisiä jotka jää jälkeen, käy koululla, mutta häipyä. Nuoria ihmisiä, jotka ei tiedä mitä aikuisena tekisi ja on paineet. Kynnys siihen, että kertoo olevansa hukassa on iso. Tarvitaan taho jolla on tuntosarvet pystyssä. Taho joka kysyy: Mitä kuuluu, onko kaikki hyvin?”

”Mun kohdalla on sattuneet ankkurit ovat aitoja ja sellasia. Mun ei ole tarvinnut miettiä, että voiko noille puhua mun asioita. Ne sanoo suoraan jos on joku sellanen asia, eilenkin sano että nyt vaan kouluun että ei ruvennut taputteleen päähänsä. Auttaa että ei jää sinne kotio märehtimään. ”

”Ankkuri on luotettava, voi puhua mitä vaan. Ankkurilta saa apua ja neuvoa miten hoitaa asioita, esim. terveystoimi, sosiaalitoimi.”

”Ankkuri antoi kotitehtäviä, joiden kautta huomasin oman arvoni. ”Ankkuri antoi myös itsetuntoa tukevia jatkotehtäviä. Niistä on ollut apua.”

Mitä ajatuksia tämä teissä herätti?

Opiskelijat kokevat seuraavaa teemasta opintojen tukeminen:

”Tärkeää, että joku patistaa opintojen etenemisessä. Tämä on kolmas ammatillinen koulu, jota olen käynyt, ennen olen keskeyttänyt. Lähtee itsestään halu valmistautua.”

”Ankkuri on auttanut omassa opiskelussa – koen että en olisi ilman ankkuria suoriutunut näin hyvin. Tavoitteenani on valmistua kolmessa vuodessa. ”

”Mää oon tarvinnut, että on joku kenelle puhua ja joku joka jeesaa poissaoloissa kun on mennyt vähän heikommin. ”

”Ankkuri tulee paikalle. Tsemppaa opinnoissa. Sillä on iso merkitys. Olen ollut pienryhmässä peruskoulussa niin nyt tuntuu vähän erilaiselta. Ankkurilla on suuri merkitys. Ei ole ollut helppo puhua asioista, ankkurille on voinut puhua ja siitä on ollut apua. Olen saanut hyvää tukea, esim. herääminen ja jos on ollut poissa ankkuri soittaa ja kysyy missä mennään ja mitä kuuluu. ”

”Voi puhua asioista suoraan esim. se että jos on paljon tehtäviä tekemättä niin uskaltaa sanoa ankkurille että näin on. On hyvä että koulussa on ihminen jolle voi puhua kouluasioista. ym.”

Mitä ajatuksia tämä teissä herätti?

Opiskelijat kokevat seuraavaa teemasta työelämän valmiuksien tukeminen:

”Erilaisia näkökulmia sai kuin työkkärin näkökulmasta, selkeämpi ollut. On saanut paljon vinkkejä, neuvoja ja ohjeita, hyvää tietoa. Rennompi ilmapiiri kuin koulutunneilla, on ollut helpompi avautua. ”

”On kerrottu mitä pitää tehdä kun valmistuu, ollaan harjoiteltu käytännössä. Tunteja voisi olla enemmänkin.”

”Ankkuri on auttanut hyvin, Hyvä, että voidaan pitää yhteyttä kun koulu loppuu.”

”Ankkurista saa hyvin apua esim.. työssä oppimiseen saa hyvin tukea.”

Mitä ajatuksia tämä teissä herätti?

Opiskelijat kokevat seuraavaa Ankkurin vaikutuksesta syrjäytymisvaarassa olevien opiskelijoiden ohjaamiseen:

”En varmaan olisi tässä ilman ankkuria, tosi iso merkitys.”

”Jos Ankkuria ei olis makaisin kotona, makaisin kotona.”

”Opettajilla ensisijainen tärkeä rooli, mutta resurssit liian pienet. Aputaho ei voi olla joku ovi, jonka takana on se josta avun saa. ”

”Terveystenhoitaja tulisi olla joka päivä paikalla. Nuorille tapahtuu nopeasti joten apua olisi saatava nopeasti. Ankkuri auttaa henkisissä asioissa.”

Miten olette kokeneet Ankkuri-hankkeen vaikuttaneen syrjäytymisvaarassa olevien opiskelijoiden ohjaamiseen?

Opiskelijat kokevat seuraavaa teemasta opiskelijoiden tukeminen:

”Soittelevat viikoittain mitä kuuluu, kyselee. Syntynyt luottamus ja voinut soittaa, että tästä ei tule mitään. Tietävät ja tuntevat mut. Kerroin esim. että olen lopputyön kanssa niin tukossa, etten voi valmistua. Keskustelu auttoi siihenkin. Opet ovat olleet myös joustavia. Sairaudestani huolimatta, koen itseni syrjäytyneeksi, mutta koen silti selviytyväni. Olen saanut tukea myös opolta, myös sairaalajaksoilla. Mä en voi antaa kuin 10 plussan.”

”Mä koen sen niin, että opejen paperityö lisääntyi niin paljon, että oppilaille ei ole aikaa. Opettajilla ei tarpeeksi aikaa, liikaa työtä, pitäisi kierrellä, kysellä, tukea.”

”Enemmän pitäisi tulla oppilaitten joukkoon. Monia olisi jotka haluaisi puhua jollekin, mutta ei uskalla, kykene puhua. Ujommat ei ehkä pysty. Ankkurit ovat aika hyvin oppilaitten joukossa. Hyvin jalkautuneet.”

”Ryhmänohjaajalta toivoisin enemmän yhteyttä opiskelijoihin, selvittäisi missä mennään ja mikä on se ongelma nyt. Että se olisi tämä ryhmänohjaaja joka olisi yhteydessä, eikä Ankkuri. Kun meillä on kuitenkin selkeet ohjeet näihin poissaoloihin.”

Miten voitte omalla työllänne vaikuttaa syrjäytymisvaarassa olevien opiskelijoiden selviytymiseen?

Opiskelijat haluavat lähettää seuraavat terveiset päättäjille:

”Ankkurilla on ollut suuri merkitys. Oma elämä on eteenpäin ankkurin ansiosta – en tiedä missä olisin jos ei olis ollut ankkuria. Tiedän monta ihmistä jotka tarvitsisi ankkuria jatkossakin, ens syksynä ja siitä eteenpäin. Olisi surkea homma jos ei Ankkuria olis. Tuntuu että asiat on päällisin puolin hyvin mutta Ankkurin tuki on tärkeä.”

”Voin vain toivoa, että jokaisella oppilaalla olisi siihen mahdollisuus. Päättäjiltä toivon pitkänäköisyyttä, että tämä ei jäisi vaan projektiksi vaan jatkuisi sen jälkeen. Nuori tarvitsee tämän mahdollisuuden.”

Millaisia terveisiä te haluatte lähettää Saskyn johtoryhmälle ja hallitukselle liittyen syrjäytymisen ehkäisytyöhön Ankkurin päätyttyä?

Liite 4. Ohjaustyön toimijoiden haastatteluaineiston analysoinnissa käytetyt teemat ja niiden keskeiset asiat.

ANKKURIN TOIMINTAMALLI:	SYRJÄYTYMISVAARASSA OLEVAN OPISKELIJAN TUKEMINEN JA OHJAAMINEN ANKKURI-PROJEKTIN PÄÄTTÄMISEN JÄLKEEN:	TERVEISET PÄÄTTÄJILLE BIKVA-PROSESSIN VIIMEISEEN VAIHEESEEN:
Kuvailee sitä millainen ohjaus-malli Ankkuri-projektissa on luotu.	Korostaa ohjaustoimijoiden omaa osuutta kehittää ja jatkaa syrjäytymisvaarassa olevien opiskelijoiden ohjausta.	Tuo sekä opiskelijoiden että ohjaustoimijoiden äänet kuuluviin ja vie viestin johtotasolle.
Antaa vastauksia ensimmäisen tutkimuskysymykseeni.	Antaa vastauksia toiseen tutkimuskysymykseeni.	Antaa vastauksia toiseen tutkimuskysymykseeni. Tuo esiin resurssikysymykset, jotta riittävän hyvä syrjäytymisvaarassa olevan opiskelijan ohjaus mahdollistuisi.

Liite 5 Kutsu Sastamalan koulutuskuntayhtymän johtoryhmälle Bikva-arvioinnin toisen vaiheen arviointikeskusteluun.

Tiedoksenne arvoisa Saskyn johtoryhmän jäsen,

Saskyn Ankkuri-projekti on päätösvaiheessa, ja toteutamme projektin loppuarviointia. Olemme toteuttaneet Ankkurin arviointia osallistavalla asiakaslähtöiselle Bikva-menetelmällä. Arviointiprosessin kolmas vaihe toteutetaan Saskyn johtoryhmässä 18.6.2012 ja elokuussa hallituksessa.

18.6.2012 esittelemme johtoryhmässä kahden ensimmäisen vaiheen arvioinnin tulosten yhteenvedon, joiden pohjalta toteutetaan johtoryhmän arviointikeskustelu.

Arvioinnin menetelmänä käytetään Bikva-mallia. Bikva tulee sanoista *Brugerindragelse i kvalitetsvurdering* ja on suomennettuna: asiakkaiden osallisuus laadunvarmistajana. Bikvaprosessin tavoitteena on tietoisuuden lisääminen siitä, millaista ohjaustyötä Saksyssa tulevaisuudessa tarvitaan Ankkurista saatujen kokemusten perusteella. Arviointiprosessi tähtää oppimiseen ja käytännön toimiin, jotta projektin jälkeenkin oppilaitoksissa voidaan ohjata ja tukea syrjäytymisvaarassa olevia opiskelijoita.

Opiskelen sosionomin ylempää ammattikorkeakoulututkintoa Tampereen ammattikorkeakoulussa. Toteutan hankkeen loppuarviointia opinnäytetyönäni yhteistyössä Ankkuri-projektin kanssa. Opinnäytetyöni tavoite on arvioinnin kautta tuottaa tietoa siitä, millaista muutosta Saskyn ohjaustyöhön tarvitaan syrjäytymisen ehkäisyn näkökulmasta. Arvioinnin kautta tavoitteena on kuvata, miten Ankkuri-hanke on onnistunut ohjausprosessissa, jonka osia ovat: 1. elämän hallintaa tukeva ohjaus, 2. opintojen etenemistä tukeva ohjaus, 3. työelämävalmiutta tukeva ohjaus.

Arviointikeskustelu videoidaan ja keskustelua kirjataan.

Terveisin: Tiina Kylväjä muun ankkuritiimin puolesta

Lisätietoja Bikva-mallista:

Krogstrup, Hanne Katherine. Asiakaslähtöinen arviointi. Bikva-malli. Suom. Julkunen, Ilse. FinSoc arviointiraportteja 1/2004. www.stakes.fi/finsoc

Liite 6 Kutsu Sastamalan koulutuskuntayhtymän hallitukselle Bikva-arvioinnin neljännen vaiheen arviointitilaisuuteen.

Tiedoksenne arvoisa Saskyn hallituksen jäsen,

Saskyn Ankkuri-projekti on päätösvaiheessa, ja toteutamme projektin loppuarviointia. Olemme toteuttaneet Ankkurin arviointia osallistavalla asiakaslähtöisellä Bikva-menetelmällä. Arviointiprosessiin kuuluen esittelemme projektin loppuarvioinnin tuloksia ja avaamme keskustelun syrjäytymistä ehkäisevän ohjauksen teemoista Saskyn hallituksessa 13.9.2012.

Ankkuri-projektin loppuarvioinnissa menetelmänä on käytetty Bikva-menetelmää. Bikva tulee sanoista *Brugerindragelse i kvalitetsvurdering* ja on suomennettuna: asiakkaiden osallisuus laadunvarmistajana. Bikvaprosessin tavoitteena on tietoisuuden lisääminen siitä, millaista ohjaustyötä Saskyssä tulevaisuudessa tarvitaan Ankkurista saatujen kokemusten perusteella. Arviointiprosessi tähtää oppimiseen ja käytännön toimiin, jotta projektin jälkeenkin oppilaitoksissa voidaan ohjata ja tukea syrjäytymisvaarassa olevia opiskelijoita.

Suoritan ylempää ammattikorkeakoulututkintoa (sosionomi YAMK) Tampereen ammattikorkeakoulussa. Toteutan opinnäytetyöni osana Ankkuri-projektin loppuarviointia. Opinnäytetyöni tavoitteena on tuottaa tietoa siitä, millaista muutosta Saskyn ohjaustyöhön tarvitaan syrjäytymisen ehkäisyn näkökulmasta. Arvioinnin kautta tavoitteena on kuvata, miten Ankkuri-hanke on onnistunut ohjausprosessissa, jonka osia ovat: 1. elämän hallintaa tukeva ohjaus, 2. opintojen etenemistä tukeva ohjaus, 3. työelämävalmiutta tukeva ohjaus.

Terveisin: Tiina Kylväjä muun Ankkuri-tiimin puolesta.

Lisätietoja Bikva-mallista:

Krogstrup, Hanne Katherine. Asiakaslähtöinen arviointi. Bikva-malli. Suom. Julkunen, Ilse. FinSoc arviointiraportteja 1/2004. www.stakes.fi/finsoc

Liite 7 Bikva-arvioinnin kolmannen vaiheen arviointikeskusteluun liittyvät keskeisimmät sitaatit opiskelijoiden ja ohjaustoimijoiden haastatteluista sekä arviointikysymykset.

TERVEISET PÄÄTTÄJILLE OPISKELIJOILTA JA OPPILAITOSTEN OHJAUSTOIMIJOILTA:

”On laatuksymys mihin ammatinopettajan aika menee, sen pitäisi mennä siihen, että opiskelijat valmistuvat hyviksi ammattilaisiksi työelämään. Tukitoimiin tarvitaan ankkurimaista työtä opetustyön rinnalle. Ankkuri on toiminut käytännössä, tässä on ollut laatua konkreettisesti. Meidän ei pidä jatkossa ummistaa silmiä syrjäytymisen ehkäisystä vaan tarjota palveluja.”

”Ankkurilla on ollut suuri merkitys. Oma elämä on eteenpäin ankkurin ansiosta – en tiedä missä olisin jos ei olisi ollut Ankkuria. Tiedän monta ihmistä, jotka tarvitsisi Ankkuria jatkossakin, ens syksynä ja siitä eteenpäin. Olisi surkea homma jos ei Ankkuria olisi. Tuntuu että asiat on päällisin puolin hyvin mutta Ankkurin tuki on tärkeä.”

”Opiskelijoilla on ongelmia tänne tullessaan, eivät ole saaneet ajoissa apua, ongelmat ovat vaikeutuneet ja monipuolistuneet vuosien varrella. Opettaja on arjessa näiden opiskelijoiden ongelmien kanssa aika yksin. Nykyisten ohjaustoimijoiden aika ei riitä siihen, että menisi Ankkurimaisella intensiteetillä apuun ryhmien ongelmatilanteisiin. Onko ohjaustoimijoita liian vähän?”

”Ankkuri on koululle hyvä ja taloudellinen hanke. Kuka huolehtii jatkosta, pelkona on, että läpäisyprosentti huononee ja syrjäytyminen lisääntyy. Hankkeen jälkeen ei haluta jäädä syrjäytymisvaarassa olevien opiskelijoiden ohjaamisessa tyhjän päälle. Ei haluta Ankkurista vain muistikuvaa. Tehdään Ankkurista pysyvä käytäntö, jota kehitetään ja parannetaan jatkossakin.”

”Ankkuri on toiminut omalla laillaan ja se on hyvä toimintamalli. Ankkurilla on oma paikkansa toimintakentässä, oma roolinsa siinä. Ankkuri ei tee suuria linjoja yksin, ei toimi erillään vaan yhdessä on mietitty miten tehdään ja sitten ankkuri toimii omalla tavallaan opiskelijan kanssa. Tämä on lisäarvo OHR:ään.

”Voin vain toivoa, että jokaisella oppilaalla olisi siihen mahdollisuus. Päättäjiltä toivon pitkänäköisyyttä, että tämä ei jäisi vaan projektiksi vaan jatkuisi sen jälkeen. Nuori tarvitsee tämän mahdollisuuden.”

Millaisia ajatuksia edellä mainitut kohdat teissä herättävät?

ANKKURIOHJAUKSEN MERKITYS OHJAUSTOIMIJOIDEN KOKEMANA:

”Ankkuri on auttanut opiskelijoita, jotka ovat jääneet neljänneksi vuodeksi, auttanut selvittämisessä, etsinyt tapoja suorittaa. Ankkuri näyttää opiskelijalle mistä aloittaa tekemättömien suoritusten suorittaminen, jatkaa tätä tehtävä tehtävältä.”

”Ankkurin puuttuminen poissaoloihin on ollut ennaltaehkäisevää.”

”Kun elämänhallinnan puutteesta kärsivät opiskelijat saadaan käymään koulua tai käymättömyyteen on keinoja, se tekee koko ryhmälle hyvää. ”

”Äänekkäiden opiskelijoiden tukemista haasteellisempaa on hiljaisten, lähes puhumattomien opiskelijoiden tukeminen, Tarvitsevat aikaa ja rauhaa, jota ankkuri on voinut antaa. Näiden opiskelijoiden elämästä, opinnoista ja työllistymisestä on suuri huoli.”

”Osalta opiskelijoita puuttuu itsevarmuutta ja motivaatiota, heillä on epävarmuutta. Näitä opiskelijoita tulee joka vuosi enemmän. Ankkuri pystyy tukemaan heitä. Kun nuori

tulee kuulluksi eli apua ja tukea on saatavilla, seuraavilla kerroilla nuoret yrittävät ehkä itse pidempään selviytyä.”

”Ankkuroitujen opiskelijoiden kanssa läpikäyty rankkoja asioita. Ankkuri on auttanut selvittämään taustoja, ohjannut ja tukenut, että opiskelija saa tarvitsemaansa apua yhteiskunnasta. Vaikuttavuus tulee viiveellä, ongelmat eivät ole hetkessä syntyneet, eikä niitä hetkessä ratkaista.”

”Ankkurin tuki opintojen jälkeenkin on nähty hyvänä.”

”Ankkuri on osallistunut lisätyn työssä oppimisen ohjaamiseen, jossa tavoitteena ollut juuri työelämävalmiuksien opetteleminen. ”

”Yhteistyössä on ollut voimaa syrjäytymisvaarassa olevan opiskelijan ohjaamisessa.”

”On kuluttavaa tavata tuntitilanteessa nuori, jolta puuttuu elämän halu. Esimerkkejä löytyy, siitä kun ankkuri on tullut ohjauskuvioon mukaan ja opiskelija on löytänyt uudenlaisen motiivin opiskeluun ja opinnot ovat saaneet jatkoa.”

”Ryhmyrillä on pitkiäkin taukoja opetuksessa, ei ole mahdollista tehdä havaintoja tuen tarpeesta tai tukea. Ongelma voi kärjistyä isoksi jo sillä välin. Ankkuri on ollut talossa aina ja opettajien viestistä, hän on voinut auttaa.”

”Nähdään tärkeänä, että kotiin jäämiseen on puututtu ja Ankkuri on tehnyt sitä.”

”Kaikki ankkurin ohjausta saaneet eivät ole valmistuneet ammattiin. Osa on saanut potkua ja osa valmistunut. Osa on saanut paljon lisätukea, mutta ei ole silti valmistunut.”

Miten voit vaikuttaa syrjäytymisvaarassa olevan opiskelijan hyvän ohjauksen toteutumiseen Ankkuri-projektin päättymisen jälkeen?

